

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Narva kolledž
Õppekava „Keeled ja mitmekeelsus koolis“

Dmitrii Filkin

Narva ingerisoomlaste keelehoiakutest

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Szilard Tibor Toth, PhD

Narva 2025

Mina, Dmitrii Filkin,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose
”Narva ingerisoomlaste keelehoiakutest“,

mille juhendaja on Szilard Tibor Toth,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni
autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks
Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative
Commonsi litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost
reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja
kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega
isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Dmitrii Filkin

/allkirjastatud digitaalselt/

20.05.2025

Autorsuse kinnitus

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kasutatud kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Lühikokkuvõte inglise keeles

This thesis “Language attitudes of Ingrian Finns living in Narva” focuses on the linguistic attitudes of Ingrian Finns, the relationship between identity and language, and examines the impact of proficiency in Finnish, Estonian and Russian on each other. The hypothesis of the thesis is to investigate whether and how having a Finnish name influences the speaker's proficiency in Finnish and Estonian. Theoretically, the thesis covers aspects such as the historical region of Ingria, ethnonyms of the Ingrian people, deportations of Ingrian people and their modern situation on the world map, life stories of Ingrian people and language skills. The practical part of the thesis will show the linguistic attitudes and opinions of the people of Ingrian origin on their language skills, examine the level of proficiency of people of Ingrian roots in the languages spoken in Narva, Estonia (Russian, Estonian and Finnish/Ingrian) and show the link between Ingrian identity and language skills. The study also discusses the author's own observations and conclusions on the identity, language skills and language use of Ingrian Finns.

SISUKORD

TÖÖS KASUTATUD LÜHENDID	7
SISSEJUHATUS	8
1 TÖÖ PÕHIMÕISTED. TEOREETILINE RAAMISTIK	11
Keelehoiakud	11
Keelekeskkond	11
Koodivahetus	11
Rahvalingvistika	11
Ingerimaa ingerlased	12
2 INGERIMAA, EESTI–INGERI JA INGERISOOMLASED	13
2.1 Ingerlaste rahva mõiste teaduslikud käsitlused	13
2.2 Ingerimaa toponüüm	13
2.3 Ajalooline ülevaade	14
2.4 Ingerlaste tänapäevane olukord maailmakaardil	15
2.5 Eesti–Ingeri	15
2.6 Ingerlaste küüditamine	15
2.7 Ingerlaste elukohad ja elulood	17
3 NIMEDE MOONUTAMINE, KEEL SÜMBOLINA, ONOMASTIKA TERMINOLOOGIAST JA IDENTITEEDIST	18
3.1 Nimede moonutamise ajalooline ülevaade	18
3.2 Ingerlaste perekonnanimede loetelu	20
3.3 Ingerlaste perekonnanimede võrdlus naaberrahvaste perekonnanimedega	21
3.4 Ingerlaste rahvanimetused	22
3.5 <i>Nomen est omen</i>	23
3.6 Keel sümbolina	24
4 UURIMISMETOODIKA, TULEMUSED, ARUTELU NING JÄRELDUSED	25
4.1 Uuringu meetodika	25
4.2 Keelejuhtide lühibiograafia	26
4.3 Uuringu piirangud	27
4.4 Intervjuude katkendid	27
4.5 Keeleoskust võrdlev koondtabel	29
4.6 Arutelu	30
4.7 Intervjuudest tulenevad järeldused	31
4.8 Valmisolek vastata eesti keeles	32
4.8.1 Negatiivne keelehoiak <i>versus</i> eesti keele oskus?	32

4.9	Valmisolek vastata muus keeles	32
4.10	Lühidalt keelejuhtide päritolu ja Narva sattumise kohta	33
4.11	Keelejuhtide keelekasutusest peres, koolis ja igapäevases suhtluses	33
4.12	Kodune keel ja keele õpetamine lastele.....	33
4.13	Keele-eelistused ja keele vajalikkus elus.....	34
4.14	Jumalateenistuste keelevalik.....	34
4.15	Keeleoskusele antud hinnangud	34
4.16	Ingeri keele mõju eesti keele õppimisel	35
5	KOKKUVÕTE.....	36
6	KASUTATUD ALLIKATE JA KIRJANDUSE LOETELU	38
7	LISAD	41
	Lisa 1. Töös kasutatavad keeleoskuse hinnangud.....	41
	Lisa 2. Intervjuude salvestused	42
	Lisa 3. Keelejuhtide isikuandmete töötlemise nõusolekuvorm	43

TÖÖS KASUTATUD LÜHENDID

sm – soome keel

ee – eesti keel

vn – vene keel

ig – ingeri keel (soome keele murre)

SISSEJUHATUS

Eestis 2024/2025. õppeaastal alanud üleminek eestikeelsele õppele on muutunud väljakutseks nii kooliõpilastele kui ka nende vanematele, kellel on eesti keelest erinev emakeel (Klaas–Lang, 2024, lk 6). Kuigi keeleoskus on olnud Eestis aktuaalne küsimus pikka aega, siiski on see ülemineku ajal nii asjatundjate kui ka keele tavakõnelejate erilise tähelepanu all. Riik sätestab uusi nõudmisi eesti keele oskusele, millega tuleb tegeleda erinevatel tasanditel, alates ministriumitest kuni iga perekonnani, kus ei kõnelda eesti keelt emakeelena. Seega tekib suur huvi selle vastu, kuidas saavutada vastav keeleoskus. Sobiva keeleõppe teekonna otsimisel lähtutakse tihti oma keeleoskuse tunnetuslikust hindamisest ehk probleemi käsitletakse läbi erinevate keelehoiakute, mis mõjutavad isiku suhtumist keelde ja enda keeleoskusesse. Seda nähtust käsitlen oma töös edaspidi. Kuigi keeleõppeks on loodud palju erinevaid meetodikaid ja materjale, püüan selles töös täpsemalt käsitleda seda, mismoodi saab sugulaskeele oskus aidata keeleõppes. Samal ajal kui paljud õppematerjalid üritavad selgitada keelt emakeelega seostades, näiteks eesti keele õpik vene keele baasil „Tere jälle“ (Mangus, Simmul; 2019), jääb emakeele sugulus õppiva keelega tagaplaanile. Üks hea näide õppematerjalist, mis kasutab keeleõppijate emakeele sugulust õppiva keelega, on soome keele õpik „Suomi selväksi“ (Kuusk, 1999). See õpik esitleb soome keele materjali eesti emakeelega õppijatele, kõrvutades mõlema keele selliseid aspekte nagu foneetika, sõnavara ja grammatika. Selline lähenemine lihtsustab õppeprotsessi, sest õppijad näevad sarnasust juba tuttavaga. Aga kui isik oskab õpetava keele sugulaskeelt, kas see kujundab temas positiivset hoiakut selle suhtes? Selle uuringu lähtehüpooteesiks on, et soomepärase perekonnanime võib viidata nii soome keele oskusele kui ka selle sugulaskeele ehk eesti keele oskusele. Seega, kuna uuring käsitleb soomepärase perekonnanime korrelatsiooni soome keele ja eesti keele oskusega, püstitan hüpoteesi järgmiselt: **soomepärase perekonnanime olemasolu võib viidata nimekandja soome keele ja eesti keele oskusele.**

Hüpoteesi aitavad kinnitada või ümber lükata järgmised uurimisküsimused:

- Kas soomepärase perekonnanime olemasolu võib viidata soome keele oskusele?
- Kas ja mis põhjustel on muutunud keelejuhtide perekonnanimed?
- Kas soome keele oskus on aidanud ingerlasi eesti keelt õppida?
- Mis tasemel Narva ingerlased oskavad soome, eesti ja vene keelt?
- Kuidas ingerlased määravad enda keeleoskust ning kuidas seda mõjutavad nende keelehoiakud?
- Millised ühisjooned soome keele ja eesti keele vahel aitavad õppida eesti keelt?

Bakalaureusetöö hõlmab selliseid distsipline ja valdkondi nagu antroponüümika, ajalugu, onomastika, keeleoskus, kultuur ja identiteet, seega lähenen uuritavatele küsimustele holistiliselt. Töös esitatud põhimõisted on järgmised: koodivahetus, rahvalingvistika ehk *folk linguistics*, Ingerimaa rahvas, keelekeskkond, keelehoiakud.

Kuna kaht viimast mõistet võib defineerida mitmeti, siis toon esile enda väljatöötatud määratlused:

Keelekeskkond on keeleline reaalsus, mis ümbritseb isikut kindlas piirkonnas, kus ta asub.

Keelehoiak on suhtumine keelevalikusse teatud olukorras.

Eeltoodud mõisted moodustavad selle uurimistöö teoreetilise raamistiku, mida kasutan kogu uuringu läbiviimise ja tulemuste kirjeldamise protsessis.

Bakalaureusetöös uurin väikerahvast, ingerlasi, kes elavad peamiselt Loode–Venemaal, Kirde–Eestis, Soomes ja Rootsis. Ingerlased kõnelevad väljasuremise ohus olevat keelt – ingeri keelt.

Ingeri ehk ingerisoomi keel, ingerlaste ehk ingerisoomlaste emakeel on tänapäeva Leningradi oblasti alal elanud luteri usku soomekeelse elanikkonna murretest välja kujunenud keelekuju. Seda on uuritud ka Eestis, näiteks M. Leppik on kirjeldanud Kurgola murde fonoloogilise süsteemi kujunemist (1975). Minu töö eesmärgiks ei ole ingerisoomi keele väljakujunemise kirjeldus, aga siiski tuleb mainida, et ingerisoomlaste seas eristatakse kaks suurt rahvarühma: nendeks on *äyrämöiset* ja *savakot*. Lisaks sellele on ingerisoomlased Ingerimaal tihedas kontaktis elanud muuhulgas õigeusklike isuritega, keda ei tohiks segamini ajada ingerisoomlastega.

Kuna ingeri keel on veel säilinud ning seda kõneldakse omavahel kinnises grupis, siis uuringu ülesandeks on teada saada, mida ingerlased arvavad oma keeleoskuse ja teiste keelte õppimise kohta. Kuna ingeri keel on läänemeresoomi keel, siis on see ka eesti keele lähisugulaskeel. Töö uudsus seisneb selles, et see käsitleb küsimust, kuidas on ingeri keele oskus mõjutanud eesti keele õppimist, mida pole enne uuritud.

Uuringu materjaliks on intervjuude salvestised. Intervjuud viisin läbi aastal 2025 ingerisoomi juurtega inimestega. Keelejuhtide valdaval enamusel on soomepärase perekonnanimi. Kokku olen läbi viinud 8 intervjuud. Keelejuhid on sündinud enamasti 1940.–1950. aastatel Nõukogude Liidus, Ingerimaa territooriumil ehk Leningradi oblastis Kurgola poolsaarel. Intervjuus osales kuus naist ja kaks meest. Salvestamine toimus telefoni abil, intervjuerimise kohaks olid peamiselt Narva Ingerisoomlaste Seltsi Narva Rahvaste majas asuvad ruumid. Kogutud salvestisi saab kuulata töö lisade osas olevate linkide kaudu. Need salvestised sisaldavad infot keelehoiakute ja ka sugulaskeelte mõju kohta keelejuhtide kõnes ning on samuti väärtuslik ingeri keele materjal.

Töö teoreetiline osa on jagatud kaheks osaks. Esimeses osas tutvustan töö põhitermineid, esitan erinevate autorite käsitlusi ja tõlgendan neid. Järgmine osa juhatab sisse Ingerimaa, Eesti–Ingeri ja ingerlaste mõistesse. Tutvustan Ingerimaad omapärase ajaloo ja territooriumina, ingerlaste rahva mõiste käsitlusi, Ingerimaad toponüümia ja annan lühidalt ajaloolise ülevaate Ingerimaast. Käsitlen samuti ingerlaste seisutähtsust tänapäeval, ingerlaste küüditamise lugusid ja uuringusse kaasatud ingerlaste elukohti ning elulugusid. Teises osas räägin onomastikast kui keeleteaduse harust, perekonnanimede moonutamisest iga keelejuhi puhul. Järgmiselt toon välja enda koostatud Eesti ingerlaste perekonnanimede loetelu, et tutvustada lugejale soomepäraseid perekonnanimesid, mis olid ingerlastel, ning teen võrdluse ingerlaste naaberrahvaste perekonnanimedega, et mõista nende olemust ja võimalikku päritolu. Peatüki lõpus vaatlen nime kui sümboli isiku enesemääratluse küsimuses ning ka seda, millised on funktsioonid keelel ühiskonnas, täpsemalt, kuidas saab keel olla sümboli rollis ühiskonnas.

Töö empiirilises osas kirjeldan uurimismetoodikat, uuringu piiranguid, mis puudutavad keeleoskuse mõõtmist, ning esitan tsitaate, mis väljendavad keelejuhtide suhtumist enda keeleoskusesse ja keelevalikusse. Uuringu tulemusi esitan võrdleva koondtabeli kujul ning teen vastavaid järeldusi.

Kuna töö sisaldab keelejuhtide isikuandmeid nagu nimi ja perekonnanimi, siis eetika põhimõtetest lähtuvalt tegin vastava informeeritud nõusoleku vormi, mille allkirjastasid keelejuhid, nõustudes, et nende nime, perekonnanime ja häält võib avaldada töös teaduslikel eesmärkidel. Üks keelejuht ei andnud luba oma nime ja perekonnanime avaldamiseks, seega tema nimi selles töös ei esine. Nõusoleku vorm on töö lisas 3.

Soovin avaldada tänu Szilard Tibor Toth'ile, kelle tähelepaneliku juhendamise ja tagasiside abil sai see töö valmis. Täna samuti Taisto Raudalaineni, kelle ettepanekud ja soovitused aitasid teha sügavamalt teemakäsitlust.

1 TÖÖ PÕHIMÕISTED. TEOREETILINE RAAMISTIK

Keelehoiakud

Keelehoiakut võib defineerida erinevat moodi, kuna see on lai mõiste. Selle töö puhul käsitlen keelehoiakut kui inimese suhtumist keelevelikusse teatud olukorras. Ehala väidab, et keelehoiak näitab konkreetse isiku kollektiivset identiteeti (Ehala, 2003, lk 7). Keelehoiak iseloomustab kogukonda.

Margot Möller oma magistritöös toob välja keelehoiakute komponente. Keelehoiakud laienevad mõtlemisele ja käitumise valikule teatud objekti suhtes; nad on püsivad ja individuaalsed ning on õpitud varasemas eas, koos keele omandamisega (Möller, 2015, lk 19–20). See käsitlus rõhutab, et keelehoiak on mitmekülgne mõiste ning seostub mitme aspektiga inimese käitumises ja psüühikas.

Keelekeskkond

Keelekeskkonna all mõistan keelelist reaalsust, mis ümbritseb isikut kindlas piirkonnas, kus ta asub. Sinna kuulub kohalik kõne, kirjalikult väljendatud keel, mis on ümbritsevale keskkonnale omane.

M. Rannut käsitleb seda mõistet kahepoolset. Keelekeskkond võib olla audiaalne, visuaalne ja virtuaalne keel. Teisalt, keelekeskkond võib olla nii reaalne keskkond (linn, küla, kool) kui ka sotsiaalne keskkond ehk keele kõnelejate kogukond: pere, naabrid, kolleegid ja nii edasi (Rannut, M., Rannut, Ü., Verchik, 2003, lk 104).

Klaas–Lang kirjutab keelehoiakute kohta kokkuvõtvalt: „Keelehoiakud mõjutavad tugevalt seda, kuidas keelest mõeldakse või selle keele kõnelejate suhtes käitutakse“ (Klaas–Lang jt, 2023, lk 75).

Koodivahetus

Koodivahetuse all võib mõista protsessi, mis toimub suhtlemise käigus, kui sõnumi edastamiseks kasutab rääkija erinevat koodi (keelt), kuid sisu jääb samaks. A. Zabrodskaja käsitleb seda mõistet kui keelevariandi kasutust ühe vestluse piires (2005, viidatud Pfaff 1997: 344; Auer 1998: 1 kaudu). Samuti rõhutab autor, et see nähtus võib illustreerida „kummagi keele piisava oskuse puudust või arusaamatuse allikat kakskeelses suhtlemises“ (Zabrodskaja, 2005, lk 12).

Seega võib kokkuvõtvalt öelda, et koodivahetus esineb siis, kui vestluses kasutatakse rohkem kui üht keelevarianti sealhulgas ka ebapiisava keeleoskuse pärast. (Sellest täpsemalt töö teoreetilises osas.)

Rahvalingvistika

Üldistatud ettekujutusi ja eelarvamusi keele ja keeleteaduse kohta nimetatakse rahvalingvistikaks ehk „*folk linguistics*“. Klaas–Lang kirjutab rahvalingvistika kohta, rõhutades, et lingvistika küsimuste üle ei arutle vaid keeleteadus, vaid ka keele tavakasutajad. Seega, uurides, kes, mis põhjustel ja kuidas keegi arvab keelekasutusest ja keeleomandamisest (2013, viidatud Niedzielski, Preston, 2003, Verschik, Hlavac 2009;

Kliuchnikova 2015 kaudu). Ingerlaste arvamusi oma keeleoskuse ja keele kasutuse kohta saab vaadelda läbi rahvalingvistika käsitluse.

Ingerimaa ingerlased

Ingerlaste enesenimetus on tänapäeval sm *inkeriläinen*, ee *ingerlane*. Teaduslikes tekstides kasutatakse selle rahva nimetuse tähistamiseks etnonüüme sm *inkerinsuomalainen* ehk ee *ingerisoomlane*.

Elo Jakobson toob välja muid selliseid nimetusi, mis tähistavad ingerlasi: „soome–ingerlane, eesti–ingerlane, vene–ingerlane, ingerivenelane, ingerisoomlane, ingerieestlane või isurlane“ (2025).

Enda kogutud materjalist lähtudes saan kinnitada, et ka Narva ingerlased ütlevad enda kohta sm *inkeriläinen* või vn *ingermanlandec*. Oma töös kasutan etnonüümi *ingerlane*, valisin siiski töö pealkirja jaoks üldlevinud termini *ingerisoomlane*.

2 INGERIMAA, EESTI-INGERI JA INGERISOOMLASED

Ingerimaa on ajalooline piirkond, mis asub Narva jõest idapoole, Soome lahe rannikut mööda kuni Laadoga järve ja Karjala maakitsuseni. Leo Yllö kirjutas selle lõunapiiridest, et pärast Peeter Suure surma Ingerimaa lõunapiir hakkas kulgema 1617. aastal sõlmitud Stolbovo rahu määratud liinil (1969, lk 7). Siin on elanud iidsete läänemeresoome hõimud, kes hiljem kujunesid eraldi rahvasteks.

Nende rahvaste loetelu esitan Ingerimaaga seotuse järgi: 1) vadjalased, 2) isurid, 3) ingerlased ehk ingerisoomlased, 4) vepslased.

Vadjalased on vanim teadaolev rahvas, kes elas Ingerimaa aladel. Vadjalased elavad Leningradi oblasti Kingisepa rajoonis. A. Konkova kirjutab vadjalaste ajaloo kohta, et vadjalased rändasid Ingerimaa aladele Eestist 1. aastatuhandel pKr. Hiljem autori sõnul selgus, et vadjalased olid siiski esimesed, kes Ingerimaal elasid. Arheoloogilised uuringud näitasid, et I–IV aastatuhandetest pärit matmispaigad on siin kõige vanemad (Korennye malochislennye narody Leningradskoj oblasti. Veebileht). Seda kinnitab ajalehes Inkeri ka A. Kirjanen oma artiklis väitega, et vadjalased on vanim rahvas Venemaa loodes (2010, lk 7). Just vadjalased on Ingerimaa põlisrahvas, kes on olnud pikka aega keelelises ja piirkondlikus seoses ingerisoomlaste ja isuritega.

Vepslased on ingerlaste sugulasrahvas, kuid Ingerimaaga ei ole otseses seoses. Vepslased elavad kompaktselt Laadoga järve lõunapoolsel rannikul, Karjala vabariigis, Leningradi oblasti põhjaosas ja Vologda oblasti loodeosas (Malye jazyki Rossii. Veebileht). Vepslased on olnud keelelises ja piirkondlikus kontaktis Ingerimaa ja selle rahvaga.

2.1 Ingerlaste rahva mõiste teaduslikud käsitlused

Ingerlaste rahva mõistel on kaks erinevat vaatenurka: ingerlased kui eraldiseisev soome-ugri rahvas ja ingerlased kui soome rahva subetnos. Esimese vaatenurga toetaja D. Karanov võtab oma artiklis kokku, et aktiivne hariduslik tegevus, luterliku kiriku pedagoogilik roll, kultuuri areng ja eneseteadvus Ingerimaal soodustas ingerlaste kujunemist eraldiseisva ingeri rahvana (2012, lk 14). Teise vaatenurga pooldajad väidavad, et ingerlased (ingerisoomlased) on väiksearvuline soomlaste subetnos, kes pärineb Soomest Ingerimaale rännanud soomlastest (Stupin, 2014, lk 111).

2.2 Ingerimaa toponüüm

Ingerimaa toponüümi etümoloogia kohta on levinud rohkelt erinevaid oletusi ja autorid pakuvad oma versiooni Ingerimaa nime tekke kohta, aga selle keerulise problemaatika kokkuvõtmine ületab siinse töö raamid. Ingerimaal ja selle ümber kõneldavates keeltes nimetatakse seda territooriumit üldiselt sarnaselt, ehk soome, eesti, vene, rootsi, ingeri, vadja ning isuri keeles kasutatakse Ingerimaa nimetamiseks sõnajuurt *ing(k)er-*: *Inkerinmaa* soome ja ingeri keeles, *Inkerimaa* vadja keeles, *Ingerimaa* eesti keeles, *Ingermanland* rootsi keeles, *Inkeröisen maa* isuri keeles ja vene keeles öeldakse nii *Ingrija* kui ka *Ingermanlandija*.

2.3 Ajalooline ülevaade

Ingerimaad eraldiseisva territooriumina oma ajaloolise taustaga on uuritud intensiivselt ning paljud autorid on kirjutanud selle ajaloo kohta, kuna sellel maadükil on sajandite vältel kestnud mitme impeeriumi vastasseis, millest saigi selle kujunemislugu erinevate riikide territooriumil. See maa on kuulunud nii Rootsi kuningriigile kui ka Venemaa impeeriumile erinevatel aegadel.

Ingerimaa arengu varasematel etappidel ehk territooriumi ürgses ajaloos on elanud siin ja oma peatuspaiku seadnud erinevad hõimurahvad. Pärast jääliustiku taandumist selles piirkonnas, loomade järele, hakkasid siia liikuma inimesed, väidetavalt kas Põhja–Saksamaalt või Ida-Euroopast, kuid nende peatumispaikade jälgi pole kunagi leitud (Siiriäinen, 2012, lk 33). Rauaaja varasemal perioodil jõudsid Ingerimaale uued hõimurahvad, kes koosnesid eestlaste eellastest ja väidetavalt ka lätlastest (2012, lk 38). Seda tõestavad arheoloogide leitud matmispaigad. Siinjuures teeb Siiriäinen tähelepanuväärse märkuse, et „VII–X sajanditel p.Kr kuulus Ingerimaa Eestiga ühte kultuuriruumi. Igal juhul, see väike osa leitud materjalist, mis on tollest ajast pärit ei anna põhjust mingisuguseid erinevusi oletada“ (2012, lk 39). Arheoloogid on leidnud erinevaid kaunistusi ja tööriistu, mis viitavad soome-ugri rahvaste olekule nendel maadel.

Siin hakkasid levima ka slaavi hõimud. Sellest hakkaski arenema läbi sajandite soome-ugri ja slaavi rahvaste naabrus, mille mõju Ingerimaale oli ülioluline. Ingerimaa naabruses on tekkinud kaks võimukeskust – Novgorodi vabariik (hiljem ka Moskva Suurvürtsiriik) ja Rootsi kuningriik, millel olid omad huvid seoses Ingerimaa territooriumiga. Sellest ajast saati hakkaski Ingerimaa territooriumide jagamine kahe võimukeskuse vahel. Ingerimaa territooriumide kuulumine Rootsile, edaspidi ka Venemaale, mõjutas ingerlaste rahvuslikku identiteeti ja piirkonna kujundamist. Pärast 1610.–1617. aastatel toimunud Vene-Rootsi sõja lõppu sõlmiti Stolbovo rahu, mille järgi pidi Venemaa Rootsile üle andma Ingerimaa koos Jaanlinna kindlusega, mille vastu said venelased tagasi Novgorodi, Jaama (Koporje) ja Staraja Russa. Ingerimaa üleandmisega Rootsile kaotas Venemaa pääsu Soome lahele ja Läänemerele, mis omakorda tühistas Vene tsaaririigi mõju piirkonnas.

Venemaa tulevasel imperaatoril Peeter Suurel oli eesmärk Läänemerele pääsu tagasi saada, seega otsustas ta Ingerimaa Rootsilt taas ära võtta. Sellest algas uus sõda Rootsiga – Põhjasõda, mille peamiseks toimumispaigaks olidki Ingerimaa alad. Ka Narva oli suur lahinguväli: Peetri katse Eestimaale läbi murda ja Narva kindlust vallutada ebaõnnestus, see juhtus 1700. aastal Narva lahingu käigus. Peeter I aga üritas mitme aasta pärast uuesti Eestimaale läbi murda, mis seekord õnnestus ning tekitas Venemaale suure eelise edasi Läänemere poole liikuda.

Põhjasõda lõppes Uusikaupunki rahu sõlmimisega, mille järgi sai vastsündinud Vene impeerium Ingerimaa ja seega Läänemerele pääsu tagasi. Sellest ajast alates hakkaski suurem osa Ingerimaast Venemaale kuuluma.

2.4 Ingerlaste tänapäevane olukord maailmakaardil

Tänapäeval kuulub suurem osa Ingerimaast Leningradi oblasti koosseisu ja suurem osa ingerlastest elab Peterburis, ülejäänud aga Ingerimaa külades, näiteks Kurgola poolsaarel, Soomes, Eestis ja mujal mitmel mandril. Venemaal tegutsevad erinevad rahvaalgatuslikud liikumised, mille tegevus on suunatud ingerlaste rahvarühma indentiteedi, keele ja kultuuri säilitamisele.

„Inkerin Liitto“ on ingerlaste selts Peterburis, mis asutati 1989. aasta septembris. Selle seltsi eesmärk on sõnastatud asutamisdokumendis järgmiselt: „*ingerisoomlaste säilitamine etnilise üksusena isamaal, Ingerimaal*“ (Pietarin Inkerin Liitto. Veebileht). Selts korraldab soome keele kursuseid, loenguid soome kultuuri teemadel, ekskursioone, pakub nõustamisteenust, toetab muusikakollektiive „Talomerkit“ ja „Kotikontu“ ja palju muud. Hästi selgelt sõnastab A. Kirjanen „Inkerin Liitto“ eesmärgi oma artiklis ajalehes „Inkeri“, mis ilmus Peterburis esimest korda aastal 1884 ning ilmub siiani. Autor väidab, et „Inkerin Liitto“ ülesanne on saavutada ingerlaste sissekandmist Venemaa Föderatsiooni väikerahvaste registrisse (2010, lk 7).

Ajaleht „Inkeri“ on ka üks Venemaa ingerlaste kultuuri ja keele levitajaid.

Inkerin Liitto teeb koostööd teiste riikide ingerlaste seltsidega Eestis, Soomes, Venemaal Karjala vabariigis ja Rootsis. Inkerin Liitto lähedaim partner Peterburis on Ingeri Evangeelne Luterlik Kirik.

Selle kiriku üks peamisi ülesandeid on ingerlaste usu (luterluse) levitamine ja säilitamine. Kirikus viiakse läbi jumalateenistusi ka soome keeles, varem toimusid nad muuhulgas ka eesti keeles.

2.5 Eesti–Ingeri

Peale juba mainitud asukohtade on paljud ingerlased elanud ka Eesti–Ingeris (enne Tartu rahulepingu allkirjastamist – Lääne-Ingeri). See on 300 km² suurune piirkond, mis on kahe aastakümne jooksul kuulunud Eestile esimese Eesti Vabariigi ajal (L. Yllö, 2012, lk 7). Selle Ingerimaa väikese osa „keskuseks“ peetakse erinevate allikate kohaselt Kallivieri (ee Kallivere) küla, millest kirjutab L. Illö raamatus „Ingerisoomlaste ajalugu“, ja V. Jürjo raamatus „Narva kui Ingeri vaimulik värav 1960tel aastatel“. Pärast 1920. aastal sõlmitud Tartu rahulepingut tekkis Eesti–Ingeri ning sinna, Kallivieri külla rajati kirik, kus toimusid leeritamised, ristimised ja armulaud (Jürjo, 2014, lk 9–10). N. Pöder kirjeldab oma raamatus Eesti–Ingeri piire järgmiselt: piir määrati Dubrovka ja Komarovka külade vahele, Keikino küla lõunapoolel, Ilkino küla kirdepoolse lõpuni, Rossoni (Rosona) jõe mööda kuni Mertvitsõ (Kulla) jõe suuni (Pöder, 2019, lk 42).

2.6 Ingerlaste küüditamine

Raskeid aegu läbi elanud Ingerimaa rahvas, ingerlased, on vaatamata karmidele oludele suutnud säilitada oma kultuuri ja identiteeti. Ingerlaste ajalugu on traagiline: küüditamised, mahalaskmised, sõjad, repressioonid ongi põhjus, miks nende rahvaarv on väike ning asustus on hõre. On aga tähelepanuväärne, et vaatamata traagilisele saatusele, mis on saanud justkui

rahva needuseks, püüavad ingerlaste väiksed kogukonnad säilitada oma keelt ja kultuuri, isegi olles oma kodumaalt kaugel. Näiteks Siberis Rõžkovo külas on välja kujunenud suhteliselt kinnine ingerlaste kogukond, milles ingerlased räägivad kohalikku ingeri keele murrakut ning tähistavad nt jaanipäeva (mis on huvitaval kombel saanud nende seas pigem lätikeelse nime – „Ligo“) (Sidorkevitš, 2012, lk 234). Ingerlaste küüditamised toimusid 1930.–1940. aastatel, ja küüditamisi jaotatakse laineteks.

Ingerisoomlaste küüditamistest kirjutavad oma mälestustes erinevad autorid. Keio K. Kulha kirjutab, et Nõukogude Venemaa 1930. aastate sündmused olid ajakohased. Massilised sundümberasumised ehk küüditamised, mis toimusid Nõukogude Liidu maa piirialadel, jõudsid ka Ingerimaale, kuid see toimus ka näiteks Ida-Karjalas (2012, lk 399). Sama autor kirjutab ka, et sundasumised algasid 1920. aastatel. Aastatel 1929–1931 küüditati 4000 perekonda ehk 18 000 inimest. Aprillis 1935. aastal sunniti lahkuma oma kodukandist 7000 inimest. Küüditatud inimeste koguarv oli 50 000. Küüditati suvalistesse kohtadesse, alustades Hibiinide mäestikust Kasahstani steppideni. Paljud surid kehvade tingimuste tõttu (inimesi veeti kaubavagunitega) või sobimatu kliima tõttu (näiteks Kasahstani poolkõrbe kliima jne). Ingerlasi suunati metsatöödele, kullakaevandutesse ja mastaapsetele ehitustele (Kulha, 1969, lk 400).

T. Raudalainen kirjutab oma raamatu 4. osas etnilisest puhastusest ajaloolisel Ingerimaal. Kolhoosidega mitteliitunud ingerlasi vangistati ja viidi Lõuna-Uuralitesse „maksuvõlgnevusi hüvitama“. Plaaniti ka saata Arhangelski piirkonda metsatöödele neid, kes ei soovinud liituda Nõukogudemaa uue kolhoosikorraga (neid oli 20 000 inimest Ingerimaalt) (2014, lk 243).

Autor toob välja palju mälestusi, mis olid seotud Nõukogude Liidu repressiivse poliitikaga ingerisoomlaste vastu. Intervjuus rääkis üks vanem naisterahvas (tol ajal noor neiu), kuidas karistusorganid otsisid läbi uue majanduspoliitika (*’nepp’*) tulemusel rikkamaks saanud ingerlastest talumehi ehk „kulakid“, et vara riigistada: „*viisid kaasa kõik meie endi ja kiriku rahad ning vangistasid isa*“; „*See oli „arestovka“. Kapid kisti kõik lahti – otsiti vist kulda!*“; „*võtsid terve hunniku hõbedasi kaasa koos karbi endaga. Ja paberrahad toppisid taskusse*“. „*Siis hakkas meil isaga suur häda!*“; „*Ta viidi täitsa ilma asjata ära!*“ (Raudalainen, 2014, lk 245).

Autor viitab ka teisele teosele, milles kirjeldatakse 1929.–1931. aastatel toimunud küüditamist. Kokku oli küüditatud ligi 18 000 inimest Põhja-, Kesk- ja Lääne-Ingerist Narvust, Soikkolast, Hietamäelt, Tyröst, Toksovast ja muudest küladest. Piiriäärsete alade „puhastamiseks“ viidi inimesti Komimaale, Arhangelski piirkonda, Tadžikistani, Kirgiisiasse jm (Sihvo, 2000, viidatud Raudalainen, 2014 kaudu). Selles osas tõi autor välja ka küüditatud mehe mälestusi, mis kirjeldavad julmust ja halastamatust, millega Nõukogude Liidu võimud saatsid ingerlasi kodupaikadest välja: „*1942. aasta märtsis viidi meid koos teiste Leningradi blokaadis ellu jäänud soomlaste ja sakslastega veoautodel Laadoga vastasranda, kust kästi siis loomavagunitesse. Valve all läks sõit Siberisse. Sõidu ajal paljud surid. Näiteks selles vagunis, kuhu meid pandi, oli alul 64 inimest ja kohale jõudis vaid 40*“ (Raudalainen, 2014, lk 293).

Piiriäärsetest puhastustest kirjutab ka J. Riekkalainen. Tema sõnul tehti 1935. aasta aprillis ettekirjutus 22-kilomeetrilise piiriala puhastusest nõukogudevastasest elemendist, mille tulemusel saadeti Leningradi oblastist välja rohkem kui 20 000 ingerlast. Hiljem, aastal 1938

hävitati ingerlaste kultuuri ja iseseisvuse viimaseid jääke. A. Herzeni nimelises Leningradi Riiklikus Pedagoogikainstituudis kaotati soome keele osakond. 1938. aasta jaanuaris keelati koolides soome keele õpetamine ja kasutamine (2009, lk 53). Nõukogude ajal oli riigil sihikindel poliitika hävitada vähemusrahvaid ja nende keelt ja kultuuri, sealhulgas ka ingerlaste oma.

Tänapäevane Ingerimaa on ingerlaste seas tuntud kui kadunud maa, kuhu pole enam võimalik tagasi tulla ja kus oli minevikus hea ja armas elu. Ingerimaa nägemusest ingerlastel kirjutab ka P. Krõlov oma raamatus. Autori sõnul saabus ingerlaste „muinasjutumaa“ häving koos nõukogude võimude korraldatud repressioonidega, mis annab terviklikuma pildi sellest, kuidas ingerlased näevad Nõukogude Ingerimaad. Nende kodumaa kadumine oli täielik ja pöördumatu, millest tulenevad sellised määratlused nagu „kadonnut Inkeri“, „mennyt Inkeri“ ehk kadunud Ingeri (Krõlov, 2012, lk 80).

Kadunud Ingerit võib ka kirjeldada kui „vaikitud“, „peidetud“ või „unustatud“ Ingeri, nagu ka T. Raudalainen kirjutab ingerlaste elulugudest oma artiklis näituse „Peidetud lood“ kohta. Riiklikust terrorist, alistamisest ja repressioonidest tulenevad mahavaikimine, varjamine ja peitmine (2025, lk 2). On mainimist väärt, et ka mõned Narva ingerlased ei julgenud vabalt rääkida oma biograafiast.

2.7 Ingerlaste elukohad ja elulood

Rääkides ingerlaste elupaikadest, olen eelnevalt maininud Kurgolovo poolsaart ehk Kurgola poolsaart, mis pole juhuslik. Selle uuringu sihtrühm – Narva ingerlased, oma eluloo järgi, enamikus on pärit sellelt maatükilt. Geograafiliselt kirjeldatakse seda hästi almanahhis „Kurgal'skij poluostrov“. See poolsaar asetseb alal, mis piirneb Luga (Lauka) jõe, läänes Soome lahe Narva jõe suudmealaga, ning selle lõunapiir kulgeb Rossoni (Rosona) jõge mööda (2013, lk 7). Minu keelejuhid on pärit Kurgola poolsaare erinevatest küladest. Edaspidi esitan külade nimed soome keeles ja nende vasted vene keeles sulgudes: Hakaja (vn Gakkovo), Kaipala (Kaibolovo), Konnu (Konnovo) ja Vipiä (Võbje). Selleks, et nende päritolu ja keelekasutust uurida, olen koostanud küsimustiku ja läbi viinud intervjuud Narva Ingerisoomlaste Seltsi Narva Rahvaste Majas asuvates ruumides, mis puudutab päritolu, haridust, elulugu ja keelekasutust. Siinsamas viiakse läbi soomekeelseid jumalateenistusi orelimuusika saatel. Siin kohtuvad need ingerlased, kes elavad Narvas ja on pärit Ingerimaalt. Kohtumiste teemad on erinevad: traditsioonide ja pühade pidamine, Narva Ingerisoomlaste seltsi tegevuse planeerimine või lihtsalt koosviibimine.

3 NIMEDE MOONUTAMINE, KEEL SÜMBOLINA, ONOMASTIKA TERMINOLOOGIAST JA IDENTITEEDIST

Onomastika on keeleteaduse haru, mis uurib pärisnimesid, nende tekkeajalugu ja kasutust mis tahes keeles. Erinevad autorid käsitlevad onomastika mõistet kas pärisnimesid uuriva teadusharuna või pärisnimesid käsitletava süsteemina.

Näiteks, Ž. Vasiljeva käsitleb onomastikat kui 1) antroponüümika, mis uurib inimeste pärisnimesid ja perekonnanime ja 2) toponüümika, mis uurib geograafilisi nimetusi (Vasiljeva, 2005, lk 176).

A. Must kirjutab onomastikast, et see on teadus, mis uurib nimede struktuuri, tähendust, päritolu ja muutmist (Rahvusarhiivi veebileht). Eesti keele seletussõnaraamat määratleb onomastikat kui 1) „pärisnimesid uuriv keeleteaduse haru“ ja 2) „mingi keele v. piirkonna nimed“ (EKSS, O, 1,2).

Muuhulgas käsitleb onomastika siis järgmiseid valdkondi:

- astronüümika (kosmose objektide nimetused)
- zoonüümika (loomade hüüdnimed)
- pragmatonüümika (toodete nimetused)
- toponüümika (geograafilised nimetused)
- etnonüümika (rahvaste üldnimed)
- antroponüümika (rahvaste nimetused)

Üks onomastika põhimõistetest on pärisnimi. Pärisnimi tähistab mingi objekti eristust teiste hulgast. Siin tuleb märkida, et etnonüümid ja lingvonüümid ei kuulu pärisnimede hulka eesti keeles. Samuti ei käsitleta eesti keeles ergonüüme eraldiseisva onomastika liigina. Sõnaveebi sõnastiku järgi on pärisnimi „*keeleline kuju (nimisõna või nimisõnaühend), mis tähistab mingit üksikobjekti (nt Lennart Meri, Tallinn) või sellist üksikobjektide hulka, mida on võimalik pidada üksuseks (nt Audi)*“ (Eesti Keele Instituudi veebileht).

Pärisnimele vastandatakse tavaliselt üldnimi. See on sõna, mis tähistab mingi objekti kuulust kindlasse rühma või liiki. Kuna bakalaureusetöö põhiline uurimisobjekt on ingerisoomlaste perekonnanimed, siis edaspidi keskendun antroponüümidele.

3.1 Nimede moonutamise ajalooline ülevaade

Nimede moonutamine on nimede häälduse ja/või kirjapaneku muutmine erinevate sotsiaalsete tegurite mõjul.

Kuna ingerisoomlastel oli vene keelele võõras nimekõla (tavaliselt soomepärase -nen lõpuga ja ilma umlaudita (*Jānis* → *Janis*; Toth, 2016, lk 29), siis üritati ka neid mugandada vene kõrva jaoks. Sidorkevitš kirjutab selle kohta, et Siberis asuva Rõžkovo küla ingerlaste perekonnanimed olid venepärasead (*Ivanov, Matvejev, Jurjev, Kuzmin* jne). Perekonnanimesid muudeti nõukogude aja tulekuga ehk ka poliitilistel põhjustel. Teisalt aga näitavad venepärasead perekonnanimed Siberi ingerlaste lähedust vene kultuurile (2012, lk 269).

Samas on aga ka teisi soomepärase perekonnanime kadumise põhjuseid. Minu küsitletud ingerlaste eluloodki näitavad, et naistel oli peamine põhjus perekonnanime vahetamisel meheleminek ehk abiellumine. Abiellunud ingerlannal on tavaliselt venepärane mehenimi, neiu põlve oma on aga soomepärase, kuid see tendents ei kehti iga informandi puhul. Minu keelejuhtide hulgas oli ainult kaks sellist juhtumit. Näiteks soomepärase nimed on muutunud järgmiselt: *Elvira Pekkinen* → *Elvira Zimina*, *Valentina Vontti* → *Valentina Kulnis*, *Aina Saija* → *Aina Semjonova*. Ühel naissoost keelejuhil säilis soomepärase neiu põlvenimi (*Karhu*), sest tema ei olnud abielus. Ühel naissoost keelejuhil säilis venepärane neiu põlvenimi (*Kressova*), sest tema samuti ei olnud abielus. Ühel naissoost keelejuhil esines pärast abielu venepärase perekonnanime vahetus teise venepärase perekonnanime vastu (*Lilija Mulina* → *Lilija Komarova*). Tema isa oli tuvašš ning lapsena anti talle traditsiooni järgi isa perekonnanimi, kuid tema ema oli ingerlane.

Meessoost keelejuhtidel perekonnanime vahetust ei toimunud. Ühel meessoost keelejuhil on soomepärase perekonnanimi (*Pappinen*). Ühel teisel meessoost keelejuhil on venepärane perekonnanimi, kuna tema isa oli venelane, aga ema ingerlane. Traditsiooni järgi anti lapsele isa perekonnanimi. See keelejuht on sündinud Viljandis. Sellest võin järeldada, et sünnikoht nimepanekut pigem ei mõjuta. Nimepanekut mõjutab peamiselt traditsioon, kui näiteks lapsele antakse isa perekonnanimi, vaatamata tema poolikule päritolule, mis on meie kultuuriruumis üsna levinud komme.

Ingerlased on pika aja jooksul elanud venelaste naabruses, mis mõjutas nende kultuuriruumi kujunemist ja selle kaudu ka perekonnanime valikut. Vaatamata oma venepärastele perekonnanimedele, Narva ingerisoomlaste seltsi esindajad on luterlased ja käivad soomekeelsetel jumalateenistustel. Seega usk ei ole perekonnanimede moonutamise põhjus.

3.2 Ingerlaste perekonnanimede loetelu

Selleks et pilt ingerisoomlaste nimedest oleks selgem, toon välja väikse loetelu ingerlaste perekonnanimedest. Andmed pärinevad kahest allikast, sealhulgas Soome Rahvusarhiivi Ingeri arhiivi perekonnanimede loetelust (Louhonen, A. (i.a) *Luettelo vakinaisten seurakuntalaisen sukunimistä*). Loetelus esineb ka küsitletud ingerlaste perekonnanimesid.

- A** Aatamoinen, Ahava, Ahonen, Ahvenainen, Ahtiainen, Airikainen, Akkanen
- H** Haitta, Hakanen, Halonen, Heimo, Hekkurainen, Hirvi, Hirvonen, Hoikkalainen
- I** Ihonen, Iisakoinen, Iivonen, Ikonen, Ikahainen, Ikäheimonen, Inkerinen, Inkeroinen
- J** Jänis, Joutsu, Jalonen, Jamppunen, Janhunen, Jauhonen, Jauhoppää, Jormalainen
- K** Kainulainen, Kelka, Kiiranen, Karhu, Koivunen, Kokko, Koljonen, Koikkanen
- L** Lukka, Luotonen, Lutta, Luukka, Luukkanen, Luukkalainen, Luukkonen, Lyijönen
- M** Myyryläinen, Myllynen, Mylly, Muisti, Myhkyrä, Mestiläinen, Mikkola, Muhonen
- N** Nälli, Nännäen, Näppönen, Närinen, Närvänen, Nässi, Nätti, Näättä, Näätänen
- P** Paajanen, Paakeli, Paalanen, Paapponen, Paasi, Pajunen, Pappinen, Pilli, Pekkinen
- R** Rahkonen, Rampanen, Raninen, Rantsonen, Rappa, Rappu, Rasilainen, Rilukka
- S** Saalinen, Saarelainen, Sahamies, Saija, Saikkonen, Seppenen, Sippo, Säkki
- T** Taatinen, Tahvanoinen, Taivanen, Tammi, Toivonen, Toikka, Toijonen, Tiusanen
- V** Viuhkonen, Viuhunen, Voipää, Volanen, Vontti, Vunukkainen, Vyötiö, Vääkänen
- Y** Yksinäinen, Yllö, Yllönen, Ylönen

Lisaks ülal mainitutele esineb Narvas hulk teisigi ingerisoomse perekonnanimesid, nt *Haltunen, Langinen, Käkkinen*, ja *Vangonen* (Toth, 2016, lk 29).

3.3 Ingerlaste perekonnanimede võrdlus naaberrahvaste perekonnanimedega

Ka ingerlaste naaberrahvastel, isuritel ja vadjalastel esineb soome perekonnanimesid. Isurite soomepäraseid perekonnanimesid jagab A. Krjukov kolmeks rühmaks: 1) „kasvandike“ perekonnanimed ehk need perekonnanimed, mida said isuri lapsed soomlaste kasuperest; 2) Karjala isurite „pärissoome“ perekonnanimed, mis kuuluvad õigeusklikest isuritele. Autor oletab, et need võivad olla „pärisisuri“ perekonnanimed. Kolmandaks „Uued soome perekonnanimed“ – sellesse gruppi kuuluvad need perekonnanimed, mis tekkisid moonutamise tulemusel. Venepäraseid perekonnanimesid mugandati „soomepäraseks“: Trofimov → *Terola*; Sidoroff → *Siirola*; Ignatjev → *Koskinen* ja muud sellised (Krjukov, 2007, lk 137–138).

See viitab seosele isurite ja soomlaste vahel. Sama autor kirjutab ka vadjalaste perekonnanimedest. Kuna vadja keelel ei ole püsivaid perekonnanimede vorme, siis anti perekonnas „saladuslikke“ nimesid, mis oli teada ainult perekonnaliikmetele, mis võisidki esineda perekonnanime rollis. Vaatamata sellele, et vadjalastel olid valdavalt venepäraseid perekonnanimed, rõhutab autor siiski lindude nimetustel põhinevaid perekonnanimesid: *Metso, Kronni, Sakkali ja Tedri* (Krjukov, 2007, lk 141).

Ingerimaa soomepäraseid perekonnanimed on kõigepealt seotud metsa ja loomadega. E. Ernits kirjutab sellest ka oma artiklis, et Eesti-Ingeris esinesid kõige sagedamini loomade nimetusest pärinevad perekonnanimed. Sinna kuuluvad veeloomade ja eriti lindudega seotud perekonnanimed: Habukka 'kull', Joutse 'luik', Kajava 'kajakas', Krabu 'vähk', Sirkkune 'varblane', Varkki 'tõmmuvaeras' (2015, lk 70).

Võrreldes teiste eeltoodud rahvaste perekonnanimede etümoloogiaga, on ingerlaste perekonnanimede päritolu segane. T. Raudalainen jagab ingerlaste perekonnanimesid üldjuhul kolmeks alaliigiks: 1) seotud elatusala, ameti, rooma- või kreeka päritolu pühakutega; 2) loomanimedega seoses: imetajad, kalad; ja 3) *nen*-lõputa raskesti hääldatavad perekonnanimed.

Esimese rühma perekonnanimed võivad viidata inimese eellaste tegevusalale. Autor toob välja näite ka oma perekonnanime kohta, et see võib olla seotud soo- või järvemaagist toorraua valmistamisega. Teise näitena kirjutab autor Krutto perekonnanime kandjatest, et nende eellased võisid olla seotud püssirohu tooraine tootmisega.

Teise rühma nimekandjate perekonnanimed on seotud loomade (kõigepealt imetajatega): *Karhu* ('karu'), *Mäyrä* ('mäger'), *Susi* ja nii edasi. Loomaliikidest on veel seoseid lindude (*Haukka, Kajava, Kiuru*), putukate (*Mehiläinen, Metiäinen, Kärpanen*) ja kaladega (*Kiiski*).

Kolmanda rühma esindajatel on autori väitel sellised perekonnanimed, mis ei sisalda *nen*-liidet. Neid nimesid olevat raske hääldada ja need tekitavad muust rahvusest inimestes võõristust: *Haimi, Hauho, Yllö, Multia* (2024, lk 26–27).

3.4 Ingerlaste rahvanimetused

Selles peatükis vaatlen seda, kuidas ingerlased nimetavad ennast, milliseid lingvonüüme ja entonüüme nad kasutavad selleks, et enda rahvusest ja keelest rääkida. Nimesid, nimede andmist ja muutmist uurib onomastika, täpsemalt antroponüümika, mis on üks keeleteaduse harudest.

Rahvanimetused ehk etnonüümid on rahva (etnose või subetnose) nimetus. Etnonüümid näitavad nimetusi, mida iga rahvas andis iseendale, ja ka nimetusi, mida üks rahvas sai endale teistelt. Etnonüümid on omakorda seotud ka teise mõistega – lingvonüüm. See on nimetus, mida kasutatakse mingisuguse keele ja/või keelelise koosluse nimetamiseks (sealhulgas keeleperekonnad, keelte nimetused, murded ja murrakud). Eesti keeles ei ole etnonüümid ega lingvonüümid pärisnimedeks peetud.

Kuna suur osa ingerlasi on elanud venelaste naabruses ja nende keel kõlas vene rahvustest naabritele soome keelega sarnaselt, siis on nimetatud ingerlasi ka soomlasteks. Teisalt aga, kuna suurem osa ingerlasi olid luterlased, siis ka selle tõttu võisid naabrid neid soomlasteks kutsuda, sest õigeusku oli vene inimestel peetud „vene“ usuks, aga luterlus oli hoopis „*fiinskaja vera*“ ehk 'soome usk' (Raudalainen, 2022, lk 87). Sarnastel põhjustel kasutati ingeri keele nimetamiseks lingvonüümi „soome keel“, millel on omakorda tugevam positsioon, kuna üldiselt autorid määratlevad ingeri keelt soome keele kagupoolse murdena (Malye yaziki Rossii. Veebileht).

Sama autor kirjutab ka sellest, et isureid võidi ekslikult ingerisoomlasteks pidada: sellised rahvanimetusi, nagu *ingrikkoi*, *ingeroin* ja *ing(e)rik* (Raudalainen, 2022, lk 95).

Ingerlaste rahva nimetuste määratlemisel võisid olla ka välised põhjused. Nendeks on näiteks Nõukogude Liidu okupatsioon, mille tulemusel kirjutati ingerlaste passidesse ainult „lubatud“ ja „seaduslikke“ rahvusi: venelane, harvem ka eestlane. „Isur“ oli hiljem eemaldatud nimekirjast. Teise maailmasõja ajal võisid Saksamaa poolt okupeeritud Ingerimaa maadel ingerlased ennast pigem soomlasteks nimetada, mis andis võimaluse Soome Vabariiki ümber asuda, Soome ja Saksamaa valitsuse erikokkuleppel (Raudalainen, 2022, lk 110, 113).

Huvitavat nimetust pakub ka P. Janson oma kogumikus. Ta rõhutab, et Leningradi oblastis elavad soomlased, kuhu kuuluvad *finny* „pärissoomlased“ ja *leningradskie finny* „Leningradi soomlased“ (savakot ja äyrämöiset) (Janson, 1929, lk 9). Siinjuures rõhutan, et *savakot* ja *äyrämöiset* on kaks põhilist alamgruppi, mis moodustavad ingeri rahva. *Äyrämöiset* said enda nimetuse ürgse soome kihelkonna *Äyräpää* pärast, kust nad rändasid Ingerimaale. *Savakot* said endale sellise etnonüüme Ida-Soome Savo piirkonnast, kust see rühm rändas Ingerimaale (Konkova & Kokko, 2009, lk 44). Samad autorid väidavad ka, et ingerisoomlased kasutasid enda kohta iseseisvalt välja mõeldud nimetusi, mis on seotud nende elukohtadega (kihelkonna nimetusega): *Lempaala – lempaaloist*, *Keltto – kelttolaist*, *Rääpyvä – „riäpyvöist“*, *Tyrö – „tyrröis“* ja nii edasi (Konkova & Kokko, 2009, lk 43).

P. Krölov oma artiklis kasutab ka uudissõna ingerlaste määratlemiseks: *ingro-finny* (Krylov, 2011, lk 190).

3.5 *Nomen est omen*

Olen käsitlenud ingerlaste perekonnanimesid selle osa eespool, nimede muutmise ja moonutamise põhjuseid ja samuti ingerlaste rahvanimetusi ehk etnonüüme. Ingerlased saavad enda kuuluvust ingeri rahvana määrata oma ees- ja/või perekonnanime soomepärasuse kaudu. Kuigi Nõukogude Liidu ajal oli ingerlastel mõnel määral ohtlik oma rahvuse kohta infot avaldada, siiski võisid nad tunda sisemist seost ingeri kultuuri ja rahvaga läbi nende nime, vaatamata selle moonutamisele ja muutmisele. Tänapäeval on nii ingerlastele kui ka teistele rahvustele erinevates riikides tagatud oma rahvuse ja identiteedi määratlemise ja valimise õigus. Ingerlased hoiavad oma lippu kõrgel: Eestis on hulk ingerlaste seltse (näiteks Tallinnas, Narvas ja Tartus), ilmub ajakiri Inkeri ning iga aasta toimuvad ingerlaste laulu- ja tantsupeod. Üldjuhul on ingerlaste jaoks nende nimi justkui viide nende kodumaale.

Nimi on osa inimese enesemääratlusest ehk teisisõnu identiteedist. Identiteeti saab käsitleda mitmeti, kuid üldiselt saab seda kirjeldada kui isiku enesemõistmist ümbritseva tegelikkuse kaudu. Seda mõistet on uuritud põhjalikult nii psühholoogias kui ka keeleteaduses (sealhulgas ka psühholingvistikas). Identiteeti sotsiokultuurilise nähtusena kirjeldab E. Aldrin selliselt, et see on isiku osalemine tegevuse, suhtlemise, enese ja teiste kujutluse loomise protsessis selleks, et mõista, kes ta on või tahab olla teatavas maailma kontekstis (2014, lk 393).

Teised autorid käsitlevad identiteeti kui viisi, kuidas inimesed saavad iseendast aru suhtes iseenda, teiste ja ümbritsevate ühiskondadega (Pitkänen & Westinen, 2018, lk 7). D. Buckingham käsitleb identiteedi mõistet kahepoolset: esiteks, identiteet on see, mis eristab meid teistest. Teiseks, identiteet tähistab meie suhet suuremate gruppide ja kollektiiviga. Siinjuures autor rõhutab, et identiteet on see, mis tuvastab meie isikut teiste "taoliste" seas (2008, lk 1).

Eesti keele seletussõnaraamat määratleb identiteeti kui „*teadmine endast sotsiaalseis olukordades ja suhetes; eneseteadvus*” (2009). Olen ka eespool maininud, et nimi on seotud inimese identiteediga läbi isiku kultuuri, keele ja traditsioone. Nime ja identiteedi seosest kirjutavad ka mitmed autorid. Meile antud nimi on see keskmine punkt, mille ümber me oma isikut üles ehitame, mispärast ongi see meile ülioluline (Allport, 1961, viidatud Windt-Val, 2012).

Nimi on justkui leping isiku ja ühiskonna vahel. Andes inimesele nime, tunnistab ühiskond selle inimese olemasolu ja tunnistab oma kohustusi tema ees. Nimi eristab inimest teistest ja annab talle olla selle ühiskonna ajaloo osa ja olla teistsugune (Deluzain, 1996). E. Aldrin kirjutab, et nimi annab inimesele võimaluse iseennast positsioneerida teatud ühiskonnas, ja nime andmise protsess tugineb ka sellistele aspektidele nagu hääldus, nime kõla, päritolu ja tekkinud assotsiatsioonid (2014, lk 395, 397). Sellest oletan, et ka ingerlaste soomepärase nimekõla ja hääldus võivad määrata ingerlaste oma identiteeti ning sellega kaasnevad assotsiatsioonid võivad kujundada nende arusaamu kodumaa, ajaloo, keele ja kultuuri kohta. Ingerlaste nimed on saanud nende jaoks omamoodi sümboliks, mis kujundab iga ingerlase seost tema taustaga.

Keele kui sümboli funktsioonist kirjutan järgmises osas.

3.6 Keel sümbolina

Keelel on ühiskonnas palju erinevaid funktsioone. Üks peamine roll keelel on kommunikatsioon. Esiteks aitab keel edastada sõnumeid inimestevahelises suhtluses ja luua sotsiaalseid seoseid. Teine oluline roll on keele sümboolse ehk tähenduse roll ühiskonnas. Keel saab viidata inimese identiteedile, rahva sees levinud põhimõtetele, mentaliteedile ja palju muule. Siinkohal käsitlen, mis on keele roll sümbolina ühiskonnas ja kuidas see on seotud rahva tunnustamisega.

Keelel on suur roll nii riigis kui ka eraldi isiku jaoks. Keel märgisüsteemina on nähtus, mis annab eelduse rahva kultuuri ja identiteedi tekkeks. Isikule tähendab keel inimese enesemääramise võimalust, ühtekuuluvust ja õigust mingi rahva hulka kuuluda. Ka keerulisematel aegadel võivad rahva keelekujud saada „parimate aegade“ lootusekiireks, nagu näiteks ka eestlastel, kes oma keelt säilitades Nõukogude Liidu ajal leidsid sellest jõudu taastada oma iseseisvust. Keele funktsioonidest on kirjutatud ka raamatus „Keel, võim, ühiskond“. Autorid toovad välja kaks põhilist aspekti, mida keel võib ühiskonnas sümboliseerida.

1. Poliitiline sümbol, mis tähistab selliseid mõisteid nagu võim, demokraatia, riik, vabadus ja nii edasi. Neid võib tõlgendada erinevat moodi ja kasutada oma poliitiliste eesmärkide saavutamiseks, nagu ka kaasaegses maailmas näha on, kui naaberriigi territooriumi okupeerimist tähistatakse seal elava rahva „vabastuseks“.
2. Kultuuriline sümbol, mis tähistab teatud keele märgisüsteemi kasutajaid: vabadusvõitlejad, kollaboratsioonistid, terroristid ja nii edasi. Nende kaudu väljendab rahvas oma suhtumist kindlatesse tegelastesse ja rühmitustesse (M. Rannut, *et al.*, 2003, lk 97).

On tähelepanuväärne ka see, et autorid toovad välja keele kui identiteedi sümboliseeriva nähtusena, kuna selle kasutajad identifitseerivad üksteist, kasutades keelelist materjali eeldusega, et neid samuti identifitseeritakse ühiskonnas (M. Rannut, Ü. Rannut, Verschik, 2003, lk 97). Samas, rääkides inimese identiteedi kohta keele kaudu mainivad autorid ka etnolingvistilise identiteedi teooriat, „*mille järgi keel ongi identiteedi tuumik*“ (2003, lk 115).

Sotstiolingvistika õpiku autorite väidete põhjal oletan, et minu tähelepanekud keele ja identiteedi vahelise seose kohta leiavad kinnitust ka kirjanduses ja erinevates teooriates. Tõepoolest, keel võib määrata isiku identiteedi, mille ümber kujundab ta oma isiksuse ja loob oma maailmavaate. Ingerlaste puhul saan kinnitada, et neil on olemas tugev seos oma kodumaa, selle kultuuri ja traditsioonidega just keele kaudu. Kuna ingeri keele rääkijaid on iga aastaga aina vähem ja seda keelt ei saa enam ümbritsevate inimestega rääkida, seega teadaolev seos justkui hajub ja kaob. Keel ingerlaste mõistes on justkui juba mainitud „kadunud Ingeri“ „kadunud keel“, mida pole enam võimalik tagasi pöörata. Samas on inimesi, kes üritavad ingeri keelt elus hoida. Näiteks Taisto Raudalainen on üks ingeri keele sõnaraamatu loojatest. (Eesti keele instituudi arhiiv. Veebileht).

Tänu sellele tööle on siiski võimalik kokku puuduta „kadunud maa“ keelega ja uurida selle seoseid oma kontaktkeeltega (eesti keel, soome keel ja vene keel).

Ingeri keele kasutust ja sellega seotuid keelehoiakuid teatud keelekeskkonnas uurin selle töö järgmistes peatükkides.

4 UURIMISMETOODIKA, TULEMUSED, ARUTELU NING JÄRELDUSED

Selles osas kirjutan ingerlaste keelehoiakute uuringu läbiviimise kohta, tingimustest, uuringu piirangutest, esitan andmed intervjuudest võetud tsitaatidena ja kogutud andmeid võtan kokku tabeli kujul.

Empiirilises osas uurin seost soome perekonnanime olemasolu soome keele ja eesti keele oskusega. Samuti selle uuringu kaudu selguvad keelejuhtide võimalikud keelehoiakud ja hinnatakse keeleoskuse tase.

4.1 Uuringu meetodika

Tehtud uuring on kvalitatiivne, mis tähendab, et selle läbiviimiseks olen valinud üksikud inimesed, kelle vastuste põhjal teen analüüsi ja kokkuvõtteid. Uuringus osales üheksa inimest, kes elavad Narvas. Igal keelejuhil on ingeri kultuuriline taust ja mingil tasemel ingeri keele oskus. Uuringu materjaliks on intervjuude salvestised. Intervjuuks koostatud küsimuste eesmärk on välja selgitada lühidalt inimese elulugu, keelekasutus, keelehoiakud ja keelelised eelistused. Uurimisküsimused olid järgmised:

1. Kas te olete valmis minu küsimustele vastama eesti keeles?
2. Kas te saaksite soome keeles/ingeri keeles/vene keeles vastata?
3. Rääkige endast. Kus ja millal olete sündinud? Kellena ja kus olete töötanud/töötate? Kuidas te Narva/Eestisse sattusite?
4. Milliseid keeli olete peres kasutanud? Mis perioodidel ja mis põhjusel teie keelevalik on muutunud? Mis keelt te rääkisite lasteaias? Koolis? Kui abiellusite? Mis keeles te sõpradega suhtlete?
5. Mis keeli te kasutate kodus? Kui teil on lapsi, kas olete neile õpetanud lisaks nende emakeelele ka soome keelt/ingeri keelt/eesti keelt?
6. Kas teile meeldib rääkida/lugeda/kuulata soome keeles/eesti keeles/vene keeles? Kas te arvate, et neid keeli on teile vaja?
7. Kui te ei oska mingit keelt, kuidas te harjutate seda?
8. Kas te käite kirikus? Mis keeles toimub jumalateenistus, kus te käite?
9. Mida te arvate oma keeleoskuse kohta? Mis tasemel te valdate soome keelt/eesti keelt/vene keelt?
10. Kas soome keel/ingeri keel oli teile abiks eesti keele õppimisel?

Intervjuud viisin läbi Narva rahvaste majas Narva ingerisoomlaste seltsi ruumides. Keelejuhtide jutud salvestasin oma telefoni. Intervjuude kestus on 15 kuni 30 minutit. Intervjuueerija keelevalik oli passiivne ehk siis viisin läbi intervjuud selles keeles, milles keelejuht eelistas vastata (eesti keeles, soome keeles või vene keeles).

4.2 Keelejuhtide lühibiograafia

Selles peatükis annan ülevaate keelejuhtide eluloost, kusjuures sünniaastad jätan mainimata. Selle põhjuseks on asjaolu, et mõned keelejuhid ei ole oma sünniaja kohta infot andnud.

Tamara Karhu on sündinud Hakaja külas Kurgola poolsaarel Ingerimaa Kosemkina (Narvusi) kihelkonnas, õppis koolis soome keeles ja kõneles kodus Kurgola-ingeri murrakut. Hiljem saabus ta Narva ja asus tööle Kreenholmi vabrikusse. Nii otsustaski ta Narva jääda.

Elvira Zimina (Pekkinen) on sündinud Strelnas, Leningradi oblastis, endises Tyrö kihelkonnas. Teise maailmasõja alguses evakueeriti ta lapsena Soome, kust tema vanemad, saadetuna tagasi Nõukogude Liitu, kolisid hiljem Eestisse Suure-Jaani. Seal õppis ta koolis eesti keeles ja hiljem jõudis Narva.

Andrei Pappinen on sündinud Narvas, kuid tema vanemad on pärit Ingerimaalt. Lapsepõlves on ta kuulnud ingeri keelt, kuid ise seda ei kasutanud. Hiljem läks ta Soome tööle, kus sai oma soome keele oskust lihvida. Hiljem naases ta Eestisse ja hakkas õpetama soome keelt ja eesti keelt, sealhulgas ka Narva kolledžis.

Valentina Vontti on sündinud Leningradi oblastis Ust-Luga linna lähistel Kaibolovo (Kaipala) külas Ingerimaa Kosemkina (Narvusi) kihelkonnas. Lõpetas Kingissepas kaubanduskooli ja kolis Narva koos abikaasaga. Narvas hakkas ta tööle automootoripargis, pärast aga poes kassapidajana. Praegu on ta pensionil.

Margarita Kressova on sündinud Leningradi oblastis Konново külas Ingerimaa Kosemkina (Narvusi) kihelkonnas. Ta sattus Narva kooliõpingute jätkamise eesmärgil ja otsustas Narva tööle jääda. 22 aastat töötas ta Kreenholmi manufaktuuris arvutiosakonnas. Viimased 15 aastat töötas ta Narva haiglas arvuti- ja statistikaosakonnas. Praegu pensionil.

Aina Semjonova on sündinud Leningradi oblastis Konново (Konnu) külas Ingerimaa Kosemkina (Narvusi) kihelkonnas. Pärast kooli lõpetamist küüditatuna Uurali otsustas ta oma õpinguid jätkata Narvas. Siis jõudis ta Narva ja asus tööle Narva haiglas medõena. Pärast hakkas ta töötama Kreenholmi manufaktuuris. Praegu pensionil.

Lilija Mulina on sündinud Leningradi oblastis Vöbje (Vipiä) külas Ingerimaa Kosemkina (Narvusi) kihelkonnas. Pärast jõudis tema perekond Pihkva oblastisse. Tõllal oli sealne elu vaene ja karm ning nad otsustasid liikuda Eesti poole. Ta sattus Eestisse tänu sellele, et läks koos emaga jalgsi üle Peipsi järve jää. Pärast seda kui Lilija jõudis koos emaga Avinurme, suundusid nad edasi Narva. Ta hakkas tööle Narva Kreenholmi manufaktuuris veel 12-aastase tütarlapsena ning tegi oma neljakümneaastase karjääri sealsamas. Praegu on ta pensionil.

Üks keelejuht, kes ei lubanud oma nime töös avaldada, on sündinud nõukogudeaegses Eestis, Viljandis. Pärast tema sünni suundus tema isa tagasi oma kodulinna Leningradi, kuid tema perekonda ei lubatud linna asuda, kuna ema oli ingerlane. Siis suundus perekond Slantsõ linna, kust nad jõudsid lõpuks Narva. Ta on terve oma elu jooksul töötanud elektrikuna, mis ametit on jätkanud ka pensionipõlves.

Nende inimeste lugusid kuulates võib järeldada, et nende ühine päritolu ühendab neid siiani: saatus tõi nad Eestisse. Enamik tegi tööd Eesti Ingeri piirkonna suurimas tööstusasutuses – Kreenholmi manufaktuuris. Pärast pikka karjääri otsustasid nad Narva jääda ning hoida oma ingeri identiteeti Narva ingerlaste seltsis. Tänu sellele on Narvas üks aktiivne ingerlaste ühendus, mis hoiab rahva kultuuri, keelt ja traditsioone Kirde-Eestis.

Järgmiselt toon välja keelejuhtide hoiakud enda keeleoskuse kohta tsitaatidena analüüsiks. Töö lisade osas toon välja intervjuud tervikuna, kuna need sisaldavad väärtuslikke näiteid ingerikeelsest kõnest ja selle mõjust eesti keele oskusele, mida võib ka tulevastes töödes käsitleda.

Esialgu esitan keelejuhtide kõnekatkendeid tsitaatide vormis, kus nad räägivad oma keeleoskusest ja keelehoiakutest. Pärast koostan koondtabeli, milles võrdlen ingeri keele, soome keele ja eesti keele oskuse olemasolu ja keeletaset.

4.3 Uuringu piirangud

Enne uuringu alustamist piiritlen keeleoskuse mõõtmist. Kuna keeleoskuse mõõtmine on mitmekülgne protsess ning nõuab erialaseid teadmisi ja on juba iseenesest eraldiseisev uuring, siis selles töös piirdun umbkaudse keeleoskuse hindamisega. Et keelejuhi keeleoskust määrata, kasutan järgmisi määrajaid (järjestuses on keeleoskus heast kuni puudulikuni): 1) hea; 2) nõrk; 3) keeleoskus puudub. Need hinnangud aitavad määratleda keelejuhtide üldist keeleoskust ja selle alusel teha vastavaid järeldusi.

Keelejuhid kasutavad ka omi näitajaid enda keeleoskuse kohta, mis tavaliselt põhineb nende tunnetusel. Seega saame keeleoskuse hindamisel lähtuda rahvalingvistika mõistest.

Ingerlased nimetavad ingeri keelt „oma“ keeleks, ehk nende jaoks on see eraldiseisev keel, kuigi tegelikult on see soome keele kagupoolne murre, nagu olen töö teoreetilises osas maininud. Selles töös käsitlen neid mõisteid ka eraldi.

4.4 Intervjuude katkendid

Siin toon välja keelejuhtide salvestiste katkendid, kus nad avaldavad oma arvamust keeleoskuse kohta ja arutlevad selle üle, kas soome keele oskus on aidanud eesti keele õppimisel. Nurksulgudes annan oma kommentaarid selleks, et tekstist oleks lihtsam aru saada.

Samuti märgistan koodivahetust ja muu keele mõju järgmiselt: eesti keel mustas kirjas, vene keel punases kirjas ning soome/ingeri keel sinises kirjas. Vastuste tõlked eesti keelde vt lisade osast lisa 4.

Andrei Pappinen: „*ingeri keeles ma ei oska... ei oska, saaks aru, näiteks, karjala keelest ma saan... kuidagi, ma ei tea, seitsekümmend protsenti aru, no see on ju arusaadav, kui nagu oskad soome keelt, või eesti keelt, siis natuke oskad karjala, vadja, isuri... ja, saad aru isuri keelest. Aga vastata ma ei oska. Ma ei ole õppinud seda grammatikat üldse. Soome keeles võiks proovida vastata*“; „*Ma arvan küll [on vaja soome keelt]. Eestis elades soome keelt vajan vähem, aga üleüldse on vaja, jah*“; „*vene on emakeel... ja ma ütlesin, et mul on hea*

vene keel ja ma oskan grammatikat ja nii edasi. Eesti keel on ka kuskil... noh, C1 tasemel, see on ära õpitud keel. Soome keelt, no, ma ütleks praegusel ajal kuskil B1, kuna see ikkagi ununes.“; „Soome keel oli [abiks] eesti keele õppimisel? Vastupidi. Ma hakkasin ka kooli ajal õppima soome keelt iseseisvalt. Mul olid need... noh, mingid õpikud, üks ole, siis on nõukaajal välja antud, ja siis alustasin nendest... ja õppisin iseseisvalt... ja esimesel kursusel, ülikoolis, jaa, ma siis läksin Soome põllutöödele, põllutööd teha. Ja siis oligi nii, et kohe kuidagi nagu hakkasin soome keelt rääkima. Ma sain aru, et ma saan aru nendest“.

Tamara Karhu: „no vastan siis ingeri keeles... *В моей жизни, сейчас еще нужен [ingeri keel], почему, потому что вот с этими старыми, пожилыми людьми могу еще говорить на ингерманландском языке. Я думаю, через лет пять он будет не нужен. Не нужен потому, что уйдут люди, которые владеют языком. Больше никого не остается. Я чуть-чуть могу говорить с теми, кто его изучает“.* „Ингерманландский я знаю, ну, не побоюсь, процентов на девяносто я точно знаю. Где-то там, может быть, сокру окончание, допустим, а финский я не знаю.“; „Да, родной [vene keel], потому что... школу я закончила на русском, тридцать пять лет Кренгольма только на русском, одиннадцать лет поликлиники только на русском, в магазине, дома, здесь, везде все на русском. Поэтому родным считаю я все-таки русский язык, да“; „Да, конечно... если я начну говорить даже на финском, пусть где-то я тоже ошибусь, окончание неправильные, слова неправильные, но акцент уже не переделаешь. Эстонский тоже. И, все равно, очень много слов, которые перекликаются. Это намного легче... И, тем более, они родственные языки: эстонский, финский, ингерманландский. Это легче намного, да“.

Elvira Zimina: „no ma ei tea... nüüd ma ei suhtle ingeri keeles, sellepärast võib olla unustasin palju. Eesti keeles ikka koolis käisin, ja Eestimaal elasin... no aga siis tulime siia Narva, siin Narvas on kõik venelased, ja vene keel on kõige lihtsam keel“ . „Нет, не нужен [ingeri keel], мы просто для себя... стараемся“ . „Русский язык я лучше всего знаю, все-таки окончила русскую школу. В эстонскую ходила, и у меня там друзья все, подружки все были эстонцы, это [eesti keel] как бы на втором месте, и на третьем, вот, ингерманландский язык, что еще... с детства“ . „Ну может быть [soome keel] да, [on aidanud eesti keele õppimises] конечно, там же буквы одинаковые... и слова тоже встречаются одинаковые“.

Valentina Kulnis: „Jah, jah [valmis vastama eesti keeles]. Soome keel on mul niimoodi, et päris puhas soome keel, muidugi... aga ingeri keel, minu keel... noo, võib olla võiks ka... Mulle nad meeldivad [soome keel, vene keel ja eesti keel], ma oskan neid ... ja ma olen uhke, et ma neid tean“; „vene keel on muidugi kõige parem... teine on eesti keel... no, aga soome keel on niimoodi... viiskümmend [poolik]. Aga meie ingeri keel, no, ütleme niimoodi, seda ma räägin, aga seda pole kellegagi rääkida... Kui keegi räägiks, ma saan aru küll, aga pole kellegagi rääkida“; „Ei, ei olnud [ingeri keel abiks eesti keele õppimisel], see on hoopiski teine... kui ma kooli läksin, ei, need keeled segamini ka ei läinud... kodus oli see [üks] keel, koolis oli teine [eesti keel]“.

Margarita Kressova: „No, parem on vene keeles, noo, saab eesti keeles. [Mugavam on] vene keeles. Soome keeles... [kui] papid on siin, siis *puhumme, haassamme inkeri keeles*“; „no, ma arvan nii on... on vaja [ingeri keelt]. Eesti keelt *myös*, riigikeel, mõned asjad pead tegema ainult eesti keele abil“; „Kõige parem ma tean vene keelt... a soome ja eesti keel so-so. Ingeri keel *myös unohtuu*, kui ei kasuta keelt, siis *unohtuu*“; „Ma mõtlen, et kui tead *sugukeelt*, siis on kergem õppida teist keelt“.

Aina Semjonova: „Võib küll [vastata eesti keeles]. Jah [valmis vastama soome keeles]“; „On ikka vaja [eesti keelt], Eestis kui elad, siis ikka on vaja eesti keelt. Ingeri keelt... ei ole kellega rääkida. Soome keelt on vaja“; „No, keskmine [eesti keel]... ma ei oska öelda... et ma täitsa originaal... Originaalsena, nagu peab olema, aga ikka... olen saanud läbi. No kodus me rääkisime kõik ingeri keelt, nii et ma ei oska kommenteerida, kellega ma nüüd räägin“

Lilija Komarova: „No mina saan aru... ei saa aru... saan aru, ei saa aru [eesti keelest], soome *keelessa ... en... saan aru, ei saa aru, a vene keeles kõik saan aru*“; „*Так как все мои дети... основной язык у них русский... и я уже, как старуха... они никто не знает эти языки... я понимаю их и они понимают меня, и все на русском. У меня правнучка уже... в Таллинне она в эстонской школе, see on eesti laps juba*“; „*одинаково, одинаково* [eesti keel, soome keel]“.

M51¹: „*Ei ole, puhun venäjäksi. Я не так хорошо знаю финский, давайте на русском... Хорошо было бы, чтобы они были нужны [ingeri keel, soome keel], но мне уже не надо... Ну, финский, я думаю, что может быть я тяну где-то на... В1... чувствую себя свободно... ингерманландский... я все понимаю, почти все... ну, восемьдесят процентов, что говорят на ингерманландском языке... наши бабушки говорили... общения нет, поэтому [keel] теряется... Нет, нет... потенциал, может быть, уже оскудел, все хуже и хуже...* [eesti keel]“.

4.5 Keeleoskust võrdlev koondtabel

Selles tabelis märgistan keeleoskuse olemasolu märgiga + ja selle puudust märgiga -. Keeleoskuse taset määratlen sõnadega „Hea“, „Nõrk“ ja „Puudub“², nagu olen maininud uuringu piirangute osas. Samuti lisan keeleoskuse taseme juurde sõna „emakeel“, kui keelejuht väitis mingi keele kohta selliselt. Keelejuhtide nimed on esitatud tähestikulises järjekorras. Tabelis käsitlen nelja keeleoskust, kuna iga keelejuht on nendega oma elu jooksul kokku puutunud: eesti keel, soome keel, ingeri keel ja vene keel.

¹ See keelejuht ei andnud oma nõusolekut oma nime avaldamiseks selles töös. Seega kasutan edaspidi koodi M51, kus M tähendab meest ning 51 tähendab sünniaasta kaks viimast numbrit.

² Keeleoskuse hinnangute kirjeldusi, mis kehtivad selle uuringu puhul vt lisa 1.

Tabel 1. Keeleoskus ja taseme võrdlus

	EESTI KEELE OSKUS	SOOME KEELE OSKUS	INGERI KEELE OSKUS	VEENE KEELE OSKUS
Aina Semjonova	+ Hea	+ Hea	+ Hea (emakeel)	+ Hea (emakeel)
Andrei Pappinen	+ Hea	+ Hea	- Puudub	+ Hea (emakeel)
Elvira Zimina	+ Hea	+ Nõrk	+ Nõrk (emakeel)	+ Hea (emakeel)
Lilija Komarova	+ Nõrk	+ Hea	+ Hea (emakeel)	+ Hea (emakeel)
Margarita Kressova	+ Hea	+ Hea	+ Nõrk	+ Hea (emakeel)
Tamara Karhu	+ Hea	+ Hea	+ Hea (emakeel)	+ Hea
Valentina Kulnis	+ Hea	+ Hea	+ Hea (emakeel)	+ Hea
M51	- Puudub	+ Hea	+ Puudub	+ Hea (emakeel)

4.6 Arutelu

Keelejuhtidelt saadud andmed aitavad vastata töö alguses püstitatud uuringuküsimustele. Vastan neile ühe kaupa:

- 1) kas soomepärase perekonnanime olemasolu võib viidata soome keele oskusele?

Intervjuudest selgus, et soomepärase perekonnanime ja soome keele oskuse vahel on seost. Iga soomepärase perekonnanime kandja keelejuhtide seast oskab soome keelt heal tasemel. Ehk võib välja öelda veidi julge väite, et vaatamata uuele venepärasele perekonnanimele, mille naissoost keelejuhid said pärast abiellumist, mõjutas nende soomepärase neiu põlve perekonnanimi siiski soome keele oskust positiivselt.

- 2) kas ja mis põhjustel on muutunud keelejuhtide perekonnanimed?

Kolm naissoost keelejuhti vahetas oma soomepärase perekonnanime venepärase vastu pärast abiellumist. Kuna teised naissoost keelejuhid ei olnud abielus, siis nende perekonnanimed jäid samaks. Kahel meessoost keelejuhil ei olnud perekonnanimi muudetud. Seega saab väita, peamine põhjus, miks ingerlased muudavad oma perekonnanime, on abielu.

- 3) kas soome keele oskus on aidanud ingerlasi eesti keelt õppida?

Suurim osa vastanutes on väitnud, et soome keele oskus ikkagi aitas eesti keele õppimisel. Selle põhjuseks toodi välja sugulaskeelte sarnasust.

4) mis tasemel Narvas elavad ingerlased oskavad soome keelt, eesti keelt ja vene keelt?

Koostatud tabelist lähtuvalt oskavad keelejuhid soome keelt peamiselt heal tasemel. Eesti keelt oskavad nad veidi halvemini, kui soome keelt, kuid siiski hästi. Vene keel oskavad kõik keelejuhid emakeele tasemel.

5) kuidas ingerlased määravad enda keeleoskust ning kuidas seda mõjutavad nende keelehoiakud?

Ingerlased määravad enda keeleoskust tunnetuse järgi, lähtudes sellest, mis keelt kasutavad nad igapäevaelus kõige tihedamini. Samuti võetakse arvesse seda, kui vabalt suudetakse ühes keeles rääkida ning kui hästi sellest aru saadakse. Mõne keelejuhi puhul kiputakse enda keeleoskuse kohta arvata halvemini, kui see tegelikkuses on. Sellel juhul öeldakse, et mingi keele oskus võib olla halb, kuid tegelikult väljendab inimene ennast hästi ning saab ka sellest hästi aru.

6) Millised ühisjooned soome keele ja eesti keele vahel aitasid õppida eesti keelt?

Soome keele eesti keelega sarnased jooned eesti keele õppimist lihtsustava tegurina on sarnane sõnavara, grammatika ja tähestik.

4.7 Intervjuudest tulenevad järeldused

Tänu tehtud intervjuudele saan teha järeldusi ingerlaste keeleoskuse ja identiteedi kohta. Keelejuhtide vastused annavad hea ülevaate sellest, millist rolli mängib keel ingerlaste identiteedis, kuidas kasutati keeli elu jooksul ja millistes olukordades, kui võrd on praegu vajalik ingeri keele oskus ja kuidas kolme keele oskus mõjutab üksteist. Siinkohal rõhutan, et üheksa juhtumi uuringu tulemusi ei saa kvantitatiivselt üldistada ega nendest järeldusi teha Eesti ingerisoomlaste kohta.

Esialgu, toetudes intervjuude materjalile, saan kinnitada selles töös varem välja toodud mõtet – keel määrab identiteedi, ja see kehtib ka ingerlaste puhul. Kuigi keelejuhid on väitnud, et ingeri keelt pole enam kellegagi rääkida või seda varsti enam üldse ei eksisteeri, siiski on see üks oluline tegur, mis kujundas nende identiteeti. See ingeri keel, mida omavahel kõneldakse Narva ingerlaste seltsis, on muutunud grupisiseseks keeleks. Ingeri keelt kõneldakse siis, kui grupis on ainult „omad“ inimesed, kes oskavad ingeri keelt. Juhul, kui tuleb muu inimene, vene keel muutub *lingua franca*’ ks. Oletan, et sellel on kaks põhjust. Esiteks, mõnel määral häbenevad ingerlased oma keelt rääkida muukeelsete inimeste ees. Selle „häbenemise“ päritolu võib tulla nõukogude ajast, mil ingerlased olid „soovimatute rahvaste“ hulgas, seega ka nende keelel oli samaväärne staatus, mistõttu tekkis hirm selles keeles rääkida, sest keegi võõras võis seda kuulda ja teatada karistusorganitele. Teine põhjus võib olla selline, et ingeri keele kandjaid on vähe ja see on ümbritsevate rahvaste jaoks tundmatu ning et ennast arusaadavamaks teha, tuli vene keeles rääkida, mis on levinum ja teiste rahvaste jaoks tuttavam.

Siiski aitab ingeri keel alles jäänud ingerlasi hoida oma kultuuri ja traditsioone ka siiamaani. Nagu ka üks keelejuht väitis, et „enda jaoks“ ingeri keele harjutamine läbi selle kõnelemise

aitab säilitada mälestusi sellest, milline elulaad oli ingerlastel vanasti ja kuhu need inimesed oma päritolu poolest kuuluvad. Lisaks, et Narva ingerlaste seltsi luterlikel jumalateenistustel käivad ka pastorid Soomest, siis ingeri keele sarnasus soome keelega aitab pastoritega suhtlemises ning jumalateenistustel toimuvast aru saada.

4.8 Valmisolek vastata eesti keeles

Üldiselt olid keelejuhid valmis küsimustele vastama eesti keeles. Intervjuu läbiviimine eesti keeles sõltus edaspidi nende keeleoskusest. Kaks keelejuhti tundis ennast kindlalt eesti keeles rääkimises, seega toimusid intervjuud täielikult eesti keeles. Need, kes olid nõustunud eesti keeles vastama, läksid siiski hiljem vene keelele üle.

4.8.1 Negatiivne keelehoiak *versus* eesti keele oskus?

Üks keelejuht keeldus eesti keeles rääkimast, kuna tema väitel ei lubanud seda teha tema keeleoskus ja negatiivne keelehoiak, mis tekkis seoses eesti keele tasemeeksamitega. Keelejuhil ei õnnestunud mitu korda sooritada eesti keele tasemeeksamit edukalt, lisaks ei tulnud see kasuks tema elukutses, seega tekkis eesti keelde pigem negatiivne suhtumine. Hiljem õnnestus tema soomekeelset kõnet salvestada, kus ta rääkis oma biograafia ja perekonna kohta. Tema kõne puhul on tähelepanuväärne see, et mõned üksikud eestikeelsed sõnad tulid ikkagi vahele. Keelejuht kasutas korduvalt sõna *pärast*, kus tegelikult pidi olema soomekeelne *jälkeen*, ning ühe korra kasutas eestikeelset sõna *vanemad*, kus pidi olema soome *vanhimmat*. See viitab sellele, et kuigi keelejuht väidab, et ta eesti keelt ei oska, siiski esineb tema soomekeelses kõnes eesti keele sõnavara mõju.

Kirjeldatud nähtused võivad viidata asjaolule, et ümbritseva keelekeskkonna keele oskuse väidetav puudulikkus tegelikult mõjutab inimese keeleoskust, sealhulgas ka sõnavara.

4.9 Valmisolek vastata muus keeles

Kõik keelejuhid olid valmis vastama vene keeles, kuna praegusel ajal see on nende jaoks kõige kasutatavam keel igas olukorras. Kõik kinnitasid, et kuna Narvas on väga tugev venekeelne keelekeskkond, pidi ikkagi vene keeles rääkima hakkama. Keelejuhid valdavad vene keelt emakeele tasemel, kuigi võivad väita, et nende emakeel on ingeri keel. Valmisolek vastata ingeri keeles sõltus sellest, kui võrd valitud keelejuht oskas ennast väljendada ingeri keeles. Enamik neist, kelle jaoks ingeri keel on emakeel, väitis, et kuna seda keelt „pole enam kellegagi rääkida“, siis nende ingeri keele oskus justkui langes ja suur osa sõnavarast ununes. Sellist olukorda võib tõlgendada kui *subtractive bilingualism* ehk kakskeelne subtraktiivsus. See on nähtus, mille juures vähemusrühma inimesed omandavad teise keele oma esimese keele ja kultuuri taande arvelt (Lambert, 1975, viidatud Landry & Allard, 1993 kaudu).

Üksikud keelejuhid väljendasid oma valmisolekut ingeri keeles vastamiseks kindlalt, kuna selleks vajalik sõnavara pole veel ununenud ning keelejuht üritab toetada enda ingeri keele oskust kas rääkimise või lugemise kaudu.

On aga juhtumeid, mil ingeri keel ei olnud emakeel, selle asemel õpetati lapsepõlves mõnele keelejuhile vene keelt, seega ei oska nad ingeri keelt üldse.

Sellest võin järeldada, et ümbritsev keelekeskkond mõjutab keeleoskust ja keelekasutust oluliselt ning isegi emakeele oskus võib aastatega langeda madala tasemeni, kui see ei leia kasutust kõneleja igapäevaelus.

4.10 Lühidalt keelejuhtide päritolu ja Narva sattumise kohta

Keelejuhtide valdav enamus (välja arvatud kolm keelejuhti) on sündinud Ingerimaa Kurgola poolsaarel. Sealkandis sündinud ingerlased on jõudnud Narva kas majanduslikel või hariduslikel põhjustel. Narvas toimus piirkonna suurim tööstusettevõtte – Kreenholmi manufaktuur, kus paljud keelejuhid töötasid aastakümneid. Narva kui Ingerimaa vaimulik keskus pakkus ingerlastele võimalusi hariduses ja usus – Narva Aleksandri kirikus toimunud leeritamised kinnitasid noortele ingerlastele antud vaimuliku hariduse (Jürjo, 2014, lk 10). Pärast hariduse omandamist ja karjääri lõpetamist jäid keelejuhid ka edaspidi Narva elama. Mu intervjuud kinnitavad ka asjakohases kirjanduses väidetava fakti, et Narva oli ingerlaste jaoks oluline keskus, kus sai hea hariduse ja töökoha (Jürjo, 2014).

4.11 Keelejuhtide keelekasutusest peres, koolis ja igapäevases suhtluses

Olen juba maininud ingeri keelt emakeelena kõnelevaid keelejuhte. Need keelejuhid rääkisid oma vanematega ingeri keelt lapsepõlves, ja see oligi see keel, mida vanemad õpetasid neile esimese keelena lapsepõlves. Mõnele õpetati lapsepõlves ainult vene keelt. Keelejuhte, kes olid juba lapsepõlvest alates kakskeelsed (ingeri-vene), ei olnud.

Enamik keelejuhte olid õppinud kas eestikeelses või venekeelses koolis, kust tuleneb kummagi keele oskus. Praegu suhtlevad keelejuhid peamiselt vene keeles ning võivad venekeelses kõnes mõned ingerikeelsed fraasid või sõnad vahele öelda. Enne kirjeldatud juhtumitel võivad nad täielikult ingeri keelele üle minna.

4.12 Kodune keel ja keele õpetamine lastele

Kõik küsitletud keelejuhid väidavad, et praegusel ajal kasutavad nad vene keelt, suheldes perekonna ja lastega. Vaatamata sellele, et keelejuhtide vanemad võisid rääkida vene keelt, siiski eelmainitud põhjustel mindi üle vene keelele kodus suhtlemises. Need keelejuhid, kes oskavad ingeri keelt ja kellel on lapsi, ei õpetanud seda oma lastele erinevatel põhjustel: traditsioon, mille järgi peres räägiti ainult vene keelt või ajaloolised põhjused, mis ei lubanud ingerlastele oma keeles avalikult suhelda. Seega võib järeldada, et ingeri keele üleandmine läbi põlvkondade on peatunud 1930.–40. aastatel sündinud ingerlastel. See fakt viitab keele väljasuremisele ehk hääbumisele, mida Mart Rannut kirjeldas kui keele funktsionaalsete alade kaotamine, sõnavara ja grammatiliste struktuuride kahanemine (Andersen, 1982, viidatud Rannut, M., Rannut, Ü., Verschik, 2003 kaudu).

Need ingerlased, kellel on lapsi, ei õpetanud neile eesti keelt isegi siis, kui oskasid seda hästi. Peres räägiti pigem vene keeles, kuna selle vastu tekkis keelehoiak, mille järgi vene keelt hakati kasutama püsivalt, mispärast suur osa keelejuhtidest nimetab seda emakeeleks.

4.13 Keele-eelistused ja keele vajalikkus elus

Suurem osa vastanutest väitis, et meedia tarbimine on kõige mugavam vene keeles. Tihti peale loetakse raamatuid vene keeles, vaadatakse venekeelseid filme ja telesaateid. Teine levinum keel on eesti keel ning kolmas on soome keel ja/või ingeri keel. Soome keeles võivad tekkida raskused materjalidest arusaamisel, kuid mõni osa vastanutest ikkagi loeb soomekeelseid tekste ja kuulab soomekeelseid saateid. Ingerikeelseid materjale on vähe ja neid on raske leida. Praktiliselt pole olemas ingerikeelset ajalehte, saateid või filme, seega seda ei kasutata meedia tarbimiseks.

Sellest võin järeldada, et meedia tarbimisel esimesele kohale jõuavad just need keeled, mida inimene kasutab igapäevaselt või neid on vähemalt kuulda ümbruskonnas. Need keeled, mida osatakse, kuid ei kasutata igapäevases elus, jäävad pigem tagaplaanile ja tavaliselt tarbitakse vastavat meediamaterjali selleks, et keeleoskust hoida soovitud tasemel, ehk selles suhtes need keeled ühe inimese keeleoskuse puhul on nii-öelda isoleeritud. Suurem osa vastanutest väitis, et vene keelt ja eesti keelt on kindlasti elus vaja. Soome keele puhul vastasid keelejuhid, et seda on vaja juhtumipõhiselt. Ingeri keele kohta öeldakse, et seda pole enam kellegagi rääkida ning seda püütakse kogukonnas elus hoida läbi suhtlemise.

4.14 Jumalateenistuste keelevalik

Narva Ingerisoomlaste Seltsis toimuvad luterlikud jumalateenistused ainult soome keeles, sedagi ainult talviselt ajal, kui Aleksandri kirik on kinni. Muul ajal toimuvad soomekeelsed jumalateenistused Aleksandri kirikus. Kuni selle kinnipanemiseni toimusid soomekeelsed jumalateenistused Narva Mihkli kirikus (Toth, 2016, lk 29). Keelejuhtide jaoks on see üks viis, kuidas seostatakse ennast kultuuriga. Ingerlased kuulavad jumalateenistusi soome keeles, mis näitab ka seost oma eelkäijatega: Ingerimaa kihelkondade kirikutes toimusid soomekeelsed jumalateenistused, kuna luterlikkus iseenesest levis Ingerimaale Soomest koos siia väljarännanud rahvaga (Kuujo, 2012, lk 66). Sellest järeldub, et soome keel ingerlaste jaoks on oluline vahend, mis aitab hoida seost oma kultuuriga.

4.15 Keeleoskusele antud hinnangud

Keelejuhtide keeleoskus on kirjeldatud tabelis, kasutades selle töö jaoks loodud hinnanguskaala. Kõik vastanud on väitnud, et vene keele oskus on neil parem võrreldes eesti keele ja soome keele oskusega. Suurem osa vastanutest siiski oskab ennast väljendada eesti keeles ning rääkida endast, oma perekonnast ja elust, kuid mitte rohkem. Kahel keelejuhil on hea eesti keele oskus, mis lubas suhelda eesti keeles vabalt. Soome keele oskus on piiratud, keelejuhid suutsid rääkida enda ja oma perekonna kohta, kuid mitte rohkem. Vaatamata sellele on soome keele oskus siiski olemas igal keelejuhil. Ingeri keele tase on soome keele tasemega sarnane, kuid üksikud keelejuhid rääkisid selles vabalt, sealhulgas ka omavahel. Ingeri keele sõnavaras on olemas vene keelest laenatud sõnade kiht, näiteks *tolkuton* 'rumal', *kraaska* 'värv' *višnjavarenne* 'kirsimoos', *kološit* 'kalossid', *basanoškat* 'rihmikud' ja muud (näited on võetud intervjuudest). Seejuures tähelepanuväärne on see, et ingeri keeles suheldes kasutavad keelejuhid ka vene sõnu näiteks juhul, kui soovitud ingerikeelne sõna ei tule meelde. See on üks näide koodivahetusest. Uuringu tulemused näitavad, et vene keele oskus kujuneb kui „peamine“ keeleoskus, mida

keelejuhid kasutavad. Teine olulisim keel on eesti keel, ning viimasteks jäävad soome keel ja ingeri keel. See fakt tõestab, et inimese jaoks kõige mugavamad keeled on need, mida ta kasutab reaalses elus igapäevastes olukordades. Emakeel võib jääda tagaplaanile ning osaliselt ununeda.

4.16 Ingeri keele mõju eesti keele õppimisel

Suurem osa vastanutest on väitnud, et ingeri keele oskus oli siiski abiks eesti keele õppimisel. Keelejuhtide väitel olid peamised aspektid ingeri keele ja eesti keele sugulus, sarnane sõnavara ning sarnasused grammatikas. Üks keelejuht väitis, et abiks oli tähestike sarnasus. Üks keelejuht väitis aga, et hoopis eesti keel oli abiks soome keele õppimisel, kuna tema jaoks oli eesti keel esimene õpitud võõrkeel. Ka tema oli nõus, et keelte sarnasus aitab nende õppimisel. Kuigi keelejuht oskas ingeri keelt juba lapsepõlves, aitas tema varasem kokkupuude eestikeelse keskkonnaga (näiteks koolis või tööl) saavutada suhtlustasandil eesti keele oskuse. Oletan, et just seetõttu väidavad mõned keelejuhid, et ingeri keel ei olnud abiks eesti keele õppimisel, kuna nende jaoks oli range jaotus koduse (ingeri) keele ja väliskeskonna (kooli/töökoha) keele vahel.

5 KOKKUVÕTE

Uuringu käigus käsitlesin mõisteid keeleoskus, keelehoiak, keelekeskkond, koodivahetus, Ingerimaa ja ingerlased, onomastika ning rahvalingvistika, mis aitasid kujundada selle töö teoreetilisi aluseid, mille baasil toimus uuring. Käsitlesin selliseid alateemasid nagu nimede moonutamine, ingerlaste perekonnanimed, elulood ja küüditamised, Ingerimaa ajalugu, Ingerlaste ja naaberrahvaste perekonnanimede võrdlus, ingerlaste rahvanimetused ning lõpuks vaatlesin keele kui sümboli funktsiooni ühiskonnas. Need teoreetilised lähtekohad võimaldasid uuringuobjekti mõista sügavamalt, andes erinevate autorite käsitlusi. Lähtudes saadud tulemustest saan väita, et uuringule püstitatud eesmärgid on saavutatud ning hüpotees sai kinnituse. Seda võimaldas läbiviidud kvalitatiivne intervjuerimine, mille valisin uuringu läbiviimiseks.

Uuringuküsimused, mida kasutasin püstitatud hüpoteesi kinnitamiseks, aitasid jõuda järelduseni, et **soomepärase perekonnanimi olemasolu ja soome keele oskuse vahel on seos ning üldjuhul sugulaskeele (soome keele) oskus oli Narva ingerlastele abiks eesti keele õppimisel.**

Uuringu kaudu saadud tulemusi sõnastan järgmiselt ning esitan süstematiseeritult järgmiste aspektide kaupa: emakeel, eesti keele oskus ja identiteet.

Emakeel:

- Lähtudes rahvalingvistika põhimõtetest võib mõni ingerlane emakeeleks pidada seda keelt (vene keelt), mida ta on kasutanud kõige tihedamini oma elu jooksul, mitte seda, mida talle lapsepõlves õpetasid vanemad.
- Kuigi tavaliselt peetakse emakeeleks esimest omandatud keelt, mida inimene oskab kõige paremini, siiski võis ingerlaste keeleoskus aja jooksul kaduda, kui nad on elanud teises keelekeskkonnas pikaajaliselt.
- Emakeele õpetamine lastele võis olla takistatud nii poliitilistel põhjustel kui ka negatiivse keelehoiaku kujundamise tõttu väljastpoolt.

Eesti keele oskus

- Selgus, et ingeri keele oskus mõjutab keelejuhtide eestikeelset kõnet, kuna leidis aset soomekeelsete sõnade kasutamine ning juhuslik soomekeelsete grammatiliste vormide rakendamine eesti keeles.
- Eesti keele oskus sõltub suuresti sellest, kuidas keelejuht on seda elu jooksul kasutanud. Tavaliselt tuli see kasuks töökohal, millega võib seostada head keeleoskust. Keelejuhid, kelle töökohal ei olnud vajadust eesti keeles suhelda, ei osanud ka vastata intervjuu küsimustele eesti keeles.
- Ingeri keel on mõjutanud keelejuhtide teiste keelte oskust, eriti eesti keele puhul. Seda mõju võib märgata peamiselt sõnavaras ja grammatika konstruktsioonide üleviimises teise keelde.
- Üldjuhul olid ingeri päritolu keelejuhid valmis vastama intervjueri küsimustele eesti keeles, isegi siis, kui nende enda hinnangul oli selle oskus puudulik, mis tõestab,

et rahvalingvistikal on suur mõju keelevalikule, kuid tavaliselt on keeleoskuse tunnetus vale.

Identiteet:

- Identiteedi määratlus keele kaudu esineb ka ingerlaste hulgas: kuigi seda võidakse häbeneda mõnel põhjusel, siiski on see oluline tegur, mis aitab ingerlastel hoida oma traditsioone ja kultuuri.
- Ingeri päritolu võib ajendada positiivse keelehoiaku kujundamist õpitava keele (eesti keele) suhtes.
- Enda juurte otsimine ja huvi päritolu vastu kujundab positiivset suhtumist ingeri keelde ja selle sugulaskeelde (eesti keelde).

Selle uuringu materjale saab kasutada uute õppematerjalide koostamise otstarbel eestikeelsele õppele ülemineku ajal, kuna see kajastab keeleõppevõimalusi just nende õpilaste jaoks, kes oskavad eesti keele sugulaskeelt. Uuringu materjalid tulevad kasuks näiteks narvalaste keelehoiakute kaardistamises või siis Ingerimaale ja ingerlastele pühendatud näitustel muuseumites või selleks vajalike materjalide koostamiseks.

6 KASUTATUD ALLIKATE JA KIRJANDUSE LOETELU

Allport, G.W. (1961). *Pattern and growth in personality*. New York: Holt, Rinehart and Winston.

Aldin, E. (2014). *Choosing a Name = Choosing Identity? Towards a Theoretical Framework*. Els noms en la vida quotidiana. Actes del XXIV Congrés Internacional d'ICOS sobre Ciències Onomàstiques. Annex. Secció 4.

Andersen, R. W. (1982). Determining the linguistic attributes of language attrition. *The loss of language skills*, 83, 118.

Braudze, M. (toim.) (2012). *Inkerin suomalaisten historia. Istoriya ingermanlandskih finnov*. Sankt-Peterburg: Gjol'.

Buckingham, D. (2008). *Introducing identity*. The John D. and Catherine T. MacArthur Foundation Series on Digital Media and Learning. The MIT Press.

Edward Deluzain, H. (1996). *Names and Personal Identity*. Behind the name veebileht. <https://www.behindthename.com/articles/3.php>. (viimati vaadatud 17.02.2025).

Eesti keele instituudi arhiiv. (i.a). *Ingerisooome murdesõnaraamat*. <https://arhiiv.eki.ee/dict/ingeri/?fbclid=IwAR0oE9qC2V8Zj2s6cOOUwHW1ESb5oH5holzcYvt6Icrsg5anLqvF0fCkNtI>. (viimati vaadatud 18.02.2025).

Eesti keele instituut. (2024). <https://sonaveeb.ee/>. (viimati vaadatud 14.02.2025).

Eesti keele seletussõnaraamat. (2009).

Ehala, M. (2003). *Identiteedikasvatus ja keelehoid ehk Miks peaks eesti kool arendama eesti identiteeti* (lk 5–10). *Oma Keel*, 2.

Ernits, E. (2015). Uutest perekonnanimedest Eesti-Ingeris ja nende panekust 1922. aastal. *Emakeele Seltsi aastaraamat*, 61, 60–79.

<https://arhiiv.eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=onomastika&F=M>
(viimati vaadatud 14.02.2025).

Jakobson, E. (2025). *Vaade ingerlastele eesti kirjanduses*. Eesti Rahvusraamatukogu. <https://www.rara.ee/uudised/vaade-ingerlastele-eesti-kirjanduses/> (viimati vaadatud 05.05.2025).

Janson, P. (1929). *Natsionalniye mentshinstva Leningradskoi oblasti (Sbornik materialov)*. Izdanie Orgotdela Leningradskogo Oblispolkoma.

Jürjo, V. (2014). *Narva kui Ingeri vaimulik värav 1960tel aastatel*. [Sankt-Peterburg:] Gjol'.

Karanov, D. (2012). *Kul'turnoe razvitie ingermanlandskih finnov na rubezhe XIX–XX vv.: factory etnokulturnogo rosta* (lk 7–14). *Izvestija RGPU im. A. I. Gercena*, 153–1.

Kirjanen, A. (2010, detsember). Ingermanlandskie finny – korennoi narod kakogo gosudarstva? *Inkeri*, 2 (073), 7.

- Klaas–Lang, B. (2024). *Minu laps õpib eesti keeles*. Tartu Ülikooli kirjastus. Tartu
- Klaas–Lang, B., Praakli, K., & Vender, D. (2023). Üleminek eestikeelsele õppele. Vene dominantkeelega Tartu lastevanemate hoiakute uurimisest. *Philologia Estonica Tallinnensis*, (8), 71–94.
- Konkova, O. (2014). *Vod'*. <https://web.archive.org/web/20210712105224/https://knn-lo.ru/vod/> (Viimati vaadatud 26.02.2025).
- Konkova, O., & Džatškov, N. (2014). *Posobie po izhorskomu yaziku*. Sankt-Peterburg. MAE RAN.
- Konkova, O., & Kokko, V. (2009). *Ingermanlandskie finny. Očerki istorii i kultury*. Sankt-Peterburg.
- Krjukov, A. V. (2007). *O familijah vodi i izhor. Finno-ugorskaya toponimiya v arealnom aspekte. Materialy nauchnogo simpoziuma*. Petrozavodsk, 122–142.
- Krölov, P. (2012). *Ingria, ingermanlandsy i tserkov Ingrii v proshlom i nastoyaschem*. Sankt-Peterburg: Gjol'.
- Krylov, P. (2011). *Istoriko-kulturniy landschaft severo-zapada. Chetvertye shegrenovskie chteniya. Sbornik statey*. Evropejskij dom.
- Kurgalskiy poluostrov* (2013). Toim. S. Berezinskiy. Sankt-Peterburg: Regional'nyj izdatel'skij dom.
- Kuusk, M. (1999). *Suomi selväksi. Soome keele õpik*. Tartu; [Tallinn:] Eesti Keele Sihtasutus.
- Lambert, W. E. (1975). *Culture and language as factors in learning and education*. Toronto: Ontario Institute for Studies in Education.
- Landry, R., & Allard, R. (1992). Subtractive bilingualism: The case of Franco-Americans in Maine's St John Valley. *Journal of Multilingual & Multicultural Development*, 13(6), 515–544.
- Leppik, M. (1975). *Ingerisooma Kurgola murde fonoloogilise süsteemi kujunemine*. Tallinn: Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut.
- Luettelo vakinaisten seurakuntalaisen sukunimistä. O. A. Louhonen (Koost.). *Inkerinmaan suomalaisissa seurakunnissa Venäjän vallan aikana noin v.v. 1721 – 1912*. Soome Rahvusarhiiv.
- Malye yaziki Rossii. Proekt Instituta yazikoznaniya RAN. (i.a.). *Vepsskiy yazik*. <https://minlang.iling-ran.ru/lang/vepsskiy-yazyk> (viimati vaadatud 11.02.2025).
- Malye yaziki Rossii. Proekt Instituta yazikoznaniya RAN. (i.a.). *Ingermanlandskiy finskiy yazik*. <https://minlang.iling-ran.ru/lang/ingermanlandskiy-finskiy-yazyk> (viimati vaadatud 30.01.2025).
- Mangus, I., Simmul, M. (2019). *Tere jälle!: Eesti keele õpik A1 – A2 (B1) = Uchebnik estonskogo yazika. A1 – A2 (B1)*. Kirjatark.
- Must, A. (2025). *Eestlaste perekonnanimed*. <https://www.ra.ee/apps/onomastika/> (viimati vaadatud 14.02.2025).

- Möller, M. (2015). *Eesti keele kestlikkusest Narvas*. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikool.
- Netidigisõnad. (i.a). *Vadda' čeeeli*. <https://sonad.oahpa.no/>. (Viimati vaadatud 26.02.2025).
- Pietarin Inkerin Liitto. (i.a.). *Ob „Inkerin Liitto“*. <http://inkerinliitto.ru/ob-inkerin-liitto/> (viimati vaadatud 12.02.2025).
- Pöder, N. (2019). *Rodilsya ya v Estonskoi Ingermanlandii*. Sankt-Peterburg: Gjol'.
- Rannut, M., Rannut, Ü., Verschik, A. (2003). *Keel, võim, ühiskond*. Tallinn: TPÜ kirjastus.
- Raudalainen, T. (2014). *Oma maa ubina äitsen*. Tallinn: Argo
- Raudalainen, T. (2024). *Taga aetud rahvas*. Käsikiri autori käsutuses.
- Raudalainen, T. (2025). “Peidetud lood” jätab paljude ingerisoomlaste lood veel varjule. *Inkeri*, maaliskuu [1], 2–3.
- Raudalainen, T.- K., (2022). Soomlaste ja isurite identiteedivalikuid Ingerimaa lääneservas 20. sajandi esimesel poolel. Lotman, P., Raudalainen, T.-K., Västriik, E.-H. (Koost.). *Ingerimaa mälupaigad: järjepidevus ja katkestus* (lk 83–122). Eesti Akadeemiline Ingerimaa Selts, Eesti Rahvusraamatukogu.
- Riehkalainen, J. (2009). *Ingermanlandskie finny. Istoriya i sud'ba*. Petrozavodsk: Periodika.
- Sidorkevitš, D. (2012). Ingermanlandsy v Sibiri: etnicheskaya identichnost' v mnogoetnicheskom okruzenii. *Acta linguistica Petropolitana. Trudy instituta lingvisticheskikh issledovanij. Tom VIII, chast' 1*.
- Sihvo, J. (2000). *Inkerin kansan 60 kohtalon vuotta*. Helsinki: Tammi.
- Stupin, J. (2014). *Evolutsia areala rasselenia finnov-ingerlmanlandtsev na territorii severo-zapada Rossii vo vtoroi polovine XX veka* (lk 110–125). Baltijskij region, 4 (22).
- Zabrodskaja, A. (2005). *Vene-eesti koodivahetus Kohtla-Järve vene emakeelega algkoolilastel*. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.
- Toth, Szilard (2016). Soome keel tänapäeva Narvas. *Konvõrents 20 läänemeresoome sügiskonverentsi võrus: Teesivihik: 27.–29.10.2016*. Võru: Võro Instituut, 28–29.
- Vasiljeva, Ž. (2005). *Slovar' lingvisticheskikh terminov*. Narzan': Pilgrim.
- Windt–Val, B. (2012). *Personal names and identity in literary contexts*. OSLa volume 4(2)

7 LISAD

Lisa 1. Töös kasutatavad keeleoskuse hinnangud

- 1) Hea. Keelejuht suutis vastata küsimustele vabalt. Ei tekkinud probleeme küsimuste arusaamisega, vastused olid enamjaolt grammatiliselt korrektsed. Sõnavara on piisav, et vastata esitatud küsimustele.
- 2) Nõrk. Keelejuht suutis vastata küsimustele, kuid tekkis probleeme rääkimises. Ei saanud koheselt aru mõnest küsimusest, vajab lisaselgitusi ja täpsustusi. Sõnavara on piiratud, oskab põhilisi väljendeid ja sõnu.
- 3) Puudub. Keelejuht ei suutnud vastata mõnes keeles.

Lisa 2. Intervjuude salvestused

[Valentina Vontti \(Kulnis\).wav](#)

[Tamara Karhu.wav](#)

[Margarita Kressova.wav](#)

[Lilija Mulina \(Komarova\).wav](#)

[Elvira Zimina \(Pekkinen\).wav](#)

[Andrei Pappinen intervjuu.wav](#)

[Aina Semjonova.wav](#)

Lisa 3. Keelejuhtide isikuandmete töötlemise nõusolekuvorm

Bakalaureusetöö „Soome perekonnanimed Narvas ning nende korrelatsioon nimekandja soome ja eesti keele oskusega“. Isikuandmete töötlemise nõusolekuvorm.

Mind,, on informeeritud ülalmainitud uuringust ja ma olen teadlik läbiviidava uurimistöö eesmärgist ja uuringu meetodikast, riskidest ja võimalikust tervisekahjust. Kinnitan oma nõusolekut selles osalemiseks ja oma isikuandmete töötlemiseks allkirjaga.

Tean, et uuringu käigus tekkivate küsimuste kohta annab mulle täiendavat informatsiooni

Uuritava allkiri:

Kuupäev, kuu, aasta

Uuritavale informatsiooni andnud isiku nimi

Uuritavale informatsiooni andnud isiku allkiri

Kuupäev, kuu, aasta

Lisa 4. Keelejuhtide vastuste tõlge eesti keelde

Tamara Karhu: „... minu elus on veel seda [ingeri keelt] vaja, sest ma ikka veel saan nende vanade, eakate inimestega ingeri keeles rääkida. Ma arvan, et viie aasta pärast seda pole enam vaja. Pole vaja sellepärast, et lahkuvad meie seast need inimesed, kes seda oskavad. Kedagi enam alles ei jää. Ma saan natukene rääkida nendega, kes on seda õppinud“.

„Ingeri keelt ma oskan, kartmata väites... umbes üheksakümmend protsenti kindlasti oskan. Võib olla kuskile panen vale sõnalõpu, aga soome keelt ma ei oska“; „Jah, emakeel [vene keel], sest lõpetasin venekeelset kooli, olen kolmkümmend aastad Kreenholmis töötanud ainult vene keeles, üksteist aastat polikliinikus olen töötanud ainult vene keeles ning poes, kodus ja igal pool on kõik vene keeles. Seega arvan, et minu emakeel on ikkagi vene keel, jah“; „Jah, ikka, isegi siis kui ma hakkas soome keeles rääkima, las olla, et teen vigu ja panen vale sõnalõpu ja [kasutan] valesid sõnu, aga aktsenti enam ümber teha ei saa. Eesti keeles ka. Ja ikkagi on väga palju sõnu, mis [üksteisega] haakuvad. See on palju lihtsam... ja pealegi need on sugulaskeeled: eesti, soome, ingeri keel. See on palju lihtsam [õppida], jah“.

Elvira Zimina: „Ei, pole vaja [ingeri keelt], me harjutame seda niisama iseenda jaoks. Vene keelt ma oskan kõige paremini, lõpetasin ju siiski venekeelset kooli. Eestikeelses koolis ka käisin, ja seal olid mul kõik sõbrad ainult eestlased, see [eesti keel] on teisel kohal, ning kolmandal kohal on ingeri keel, mis on veel lapsepõlvest jäänud. Võib olla [soome keel] jah, [on aidanud eesti keele õppimises], ikka, seal on ju tähed sarnased... ja sarnased sõnad ka satuvad“.

Lilija Komarova: „Kuna kõik minu lapsed... nende põhikeel on vene keel... ja mina olen juba vana proua... nad keegi ei oska neid [ingeri keelt] keeli... ma saan neist aru ja nemad saavad minust aru ja kõik on vene keeles. Mul on lapselaps Tallinnas koolis [õpib] eesti keeles... Sarnaselt, sarnaselt [oskab eesti keelt ja soome keelt]“.

M51: „Ei ole, räägin vene keelt. Ei oska soome keelt nii hästi, räägime vene keeles... oleks hea, kuid neid keeli oleks vaja [ingeri keelt, soome keelt], aga mul pole enam vaja... no, soome keelt oskan võib olla B1 tasemel, väljendan ennast vabalt... ingeri keeles... saan kõigest aru, peaaegu kõigest... kaheksakümmend protsenti sellest, mida ingeri keeles räägitakse... meie vanaemad rääkisid... suhtlust pole, sellepärast [keeleoskus] kaob... ei, ei, potentsiaal [eesti keeles] on juba langenud, veelgi ja veelgi halvemini“.